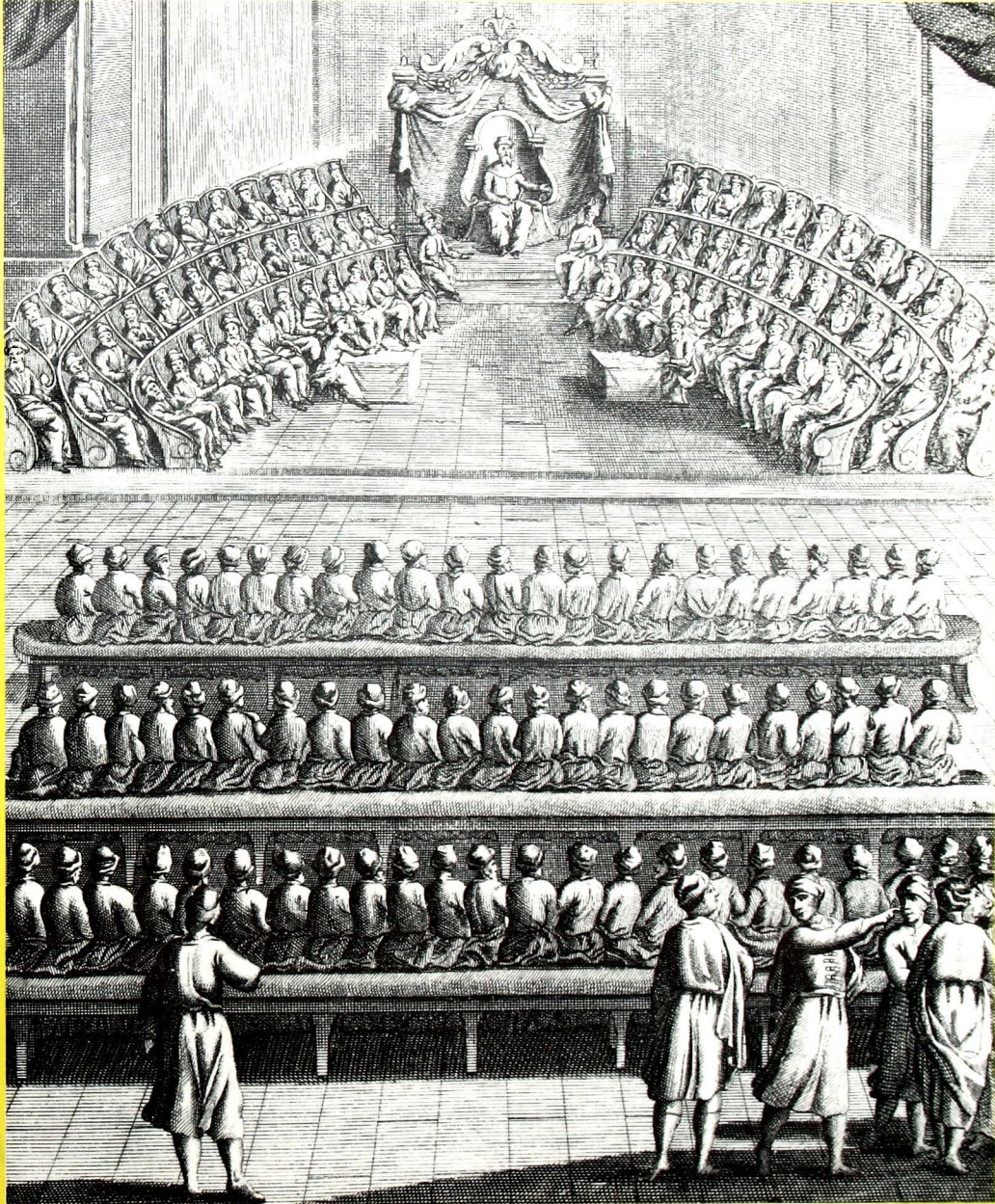

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΕΥΧΟΣ 26 ● ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1980 ● ΣΕΒΑΤ 5740

הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש
ממך כי אם עשות משפט

«Αὐτός σοι ἔδειξεν, ἄνθρωπε, τί τό καλόν· καί τί ζητεῖ ὁ Κύριος
παρά σοῦ, εἰμή νά πράττης τό δίκαιον...»

(Μιχαίας, 6:8)

ΤΟ «ΝΑΙ, ΝΑΙ· ΟΥ, ΟΥ»

Όσοι παρακολουθοῦν (καί πολλοί παρακολουθοῦν) τίς ἐνέργειες, τά λεγόμενα καί τά γραφόμενα τοῦ Κεντρικοῦ Ἰσραηλιτικοῦ Συμβουλίου (Κ.Ι.Σ.), θά γνωρίζουν μέ πόση μεγάλη προσοχή προσπαθοῦμε πάντα νά μή θίξωμε κανένα. Γνωρίζουν, ἐπίσης, μέ πόση μεγάλη προσοχή προσπαθοῦμε νά εἴμεθα σαφεῖς, ὥστε νά μήν παρέχωμε ἑδαφος σέ παρερμηνεῖες καί παρεξηγήσεις.

Δέν συμβαίνει, ὅμως, δυστυχῶς, καί μέ ἄλλους τό ἴδιο.

Σέ ἄλλες στήλες, π.χ. δημοσιεύομε τήν ἀλληλογραφία μέ τό περιοδικό τῆς Ἀδελφότητος Χριστιανῶν Θεολόγων «Ὁ Σωτήρ». Τή δημοσιεύομε χωρίς κανένα σχόλιο.

Σπεύδομε νά διευκρινήσωμε ὅτι σεβόμεθα ἀπολύτως τήν Ἀδελφότητα «Ὁ Σωτήρ», ὅπως καί τόν καθένα πού ἀγωνίζεται γιά νά φέρῃ τόν Ἄνθρωπο κοντά στή Θρησκεία, ὅποια κι ἂν εἶναι αὐτή. Γιά μᾶς ὅλοι ὅσοι διακονοῦν τήν πίστι στό Θεό εἶναι πρόσωπα ἀξιόλογα, πού ἀξίζουν κάθε τιμῆς καί ἀναγνώρισεως.

Αὐτές, ἀκριβῶς, οἱ πεποιθήσεις μᾶς κάνουν νά θλιβώμεθα γιά τή στάσι τῆς Ἀδελφότητος «Ὁ Σωτήρ». Τούς ρωτήσαμε — συγκεκριμένως, ἐντίμως καί σαφῶς — ἂν καταδικάζουν τόν ἀντισημιτισμό, μιά κι ἔγραψαν ὅτι ἡ ἀπόφασις τοῦ Συμβουλίου Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν γιά τήν «...προαγωγή τοῦ Ἰουδαιοχριστιανικοῦ διαλόγου στό χῶρο τῆς Εὐρώπης καί ἡ καταπολέμησις τοῦ ἀντισημιτισμοῦ... (εἶναι) πρᾶγμα πολύ ὑποπτον». Κι αὐτοί, ἀντί νά μᾶς δώσουν τήν ἀπάντησι πού θά ταίριαζε σέ προσωπικότητες τοῦ δικοῦ τους ἠθικοῦ διαμετρήματος καί τῆς δικῆς τους θεολογικῆς καί κοινωνικῆς κατάρτισεως, ἀνέφεραν πολλά καί διάφορα (μέχρι καί τήν ἀγάπη τῶν ἐχθρῶν!) χωρίς νά θελήσουν νά δώσουν ἀπάντησι στό ἐρώτημά μας.

Ἄν δέν ἐκτιμούσαμε τήν Ἀδελφότητα δέν θά ἀφιερώναμε τό ἄρθρο μας στό θέμα αὐτό. (Θά τό ἀφήναμε νά περάσῃ μέσα στίς ἄλλες ἀνακρίβειες, συκοφαντίες, ὑπονοούμενα, πού σχεδόν καθημερινά συναντᾶμε). Ἐπειδή, ὅμως, ὅπως εἶπαμε, σεβόμεθα τούς θεολόγους, ἐκδηλώνουμε, μέ τό ἄρθρο αὐτό, τήν ἀπογοήτευσί μας γιά τήν ἀσαφῆ καί ἠθελημένα συγκεχυμένη ἀπάντησί τους. Καί νά σκεφθῇ κανεῖς ὅτι ὁ Χριστός ἦταν πού εἶπε «Ἀλ' ὅς εἶναι ὁ λόγος σας, Ναί, ναί· Οὐ, οὐ· τό δέ πλεότερον τούτων εἶναι ἐκ τοῦ πονηροῦ». (Ματθαίου ε' - 37).

ΣΥΖΗΤΗΣΙΣ

ΜΕ ΤΟΝ «ΣΩΤΗΡΑ»

Στό περιοδικό «Σωτήρ», (ὄργανο τῆς ὁμωνύμου Ἀδελφότητος Θεολόγων) ἐδημοσιεύθη, στίς 5.12.1979 τό παρακάτω σχόλιο, μέ τίτλο «Αἱ Εὐρωπαϊκαί Ἐκκλησίαι»:

«Ἀπό τās 18 ἕως τās 25 Ὀκτωβρίου συνήλθε εἰς τήν Κρήτην ἡ 8η Γενική Συνέλευσις τοῦ λεγομένου Συμβουλίου τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν. Τό γεγονός διευτυπνήσθη ποικιλοτρόπως καί αἱ ἐφημερίδες ἡσυχολήθησαν ἀρκετά μέ τήν προβολήν του. Τί πράγματι εἶναι τό Συμβούλιον αὐτό; Τό διηκρίνησεν ἐπαρκῶς ὁ Δρ. Ἀντρέα Ἀμπέλ, πρόεδρος τοῦ Κεντρικοῦ Προεδρείου τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν, καί ἔτσι ἔχομεν αὐθεντικήν διά τό ζήτημα τήν πληροφορίαν. Ὁ Δρ. Ἀμπέλ ἐτόνισεν ὅτι ἡ «θεολογική βάση καί προϋπόθεσις γιά τήν εἰσδοχή μιᾶς Ἐκκλησίας μέσα στό νέο αὐτό ὀργανισμό εἶναι ἡ ἴδια μέ τή θεολογική βάση τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν. Τό Συμβούλιον τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν δέν ἀποτελεῖ τμήμα τοῦ Παγκόσμιου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν. Πρόκειται γιά δύο διαφορετικούς ὀργανισμούς. Ὅμως συνεργάζονται καί συντονίζονται τή δραστηριότητά τους... Στό Συμβούλιον τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν συνεργάζονται σήμερα 112 Διαμαρτυρούμενες καί Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες». Διότι οἱ παπικοί δέν συμμετέχουν εἰς αὐτό («Καθολική» 6 - 11 - 79).

Μέ τās δηλώσεις αὐτάς φαίνεται καθαρά ὅτι τό Συμβούλιον αὐτό εἶναι ὁμοιον πρός τό περίφημον Π.Σ.Ε. καί ἐπιδιώκει τοὺς ἰδίους σκοπούς. Ἐνα οἰκουμενιστικόν ὄργανον ἐπὶ πλέον, ὅπου καί πάλιν κυριαρχοῦν οἱ Προτεστάνται. Χαρακτηριστικόν εἶναι ὅτι εἰς τήν Κρήτην «ἀπό τās 200 περίπου μέλη μέ δικαίωμα ψήφου οἱ Ὁρθόδοξοι ἀντιπρόσωποι ἦσαν περίπου 50». Ἐνδεικτικόν ἀκόμη τῶν σκοπῶν καί τοῦ Συμβουλίου αὐτοῦ εἶναι τό ὅτι «ἰδιαίτερως συνιστάται ἡ προαγωγή τοῦ ἰουδαιοχριστιανικοῦ διαλόγου στό χώρο τῆς Εὐρώπης καί ἡ καταπολέμησις τοῦ ἀντισημιτισμοῦ». Πράγμα πολύ ὑποπτον. Δι' αὐτό καί οἱ Ὁρθόδοξοι ἄς προφυλασσώμεθα ἀπό τās κατασκευάσματα αὐτά τοῦ οἰκουμενισμοῦ, πού δέν θέλουν τίποτε τό καλόν διά τήν Ὁρθοδοξίαν».

Τό Κεντρικό Ἰσραηλιτικό Συμβούλιον ἔστειλε στή Διεύθυνσι τοῦ περιοδικοῦ τήν ἐξῆς ἐπιστολή:

«Στό φύλλον τῆς 5ης Δεκεμβρίου τοῦ περιοδικοῦ σας καί σέ δημοσιεύμενον σχόλιον ὑπό τόν τίτλο «Αἱ Εὐρωπαϊκαί Ἐκκλησίαι», ἀναφέρετε, μεταξύ ἄλλων, «Ἐνδεικτικόν ἀκόμη τῶν σκοπῶν καί τοῦ Συμβουλίου αὐτοῦ εἶναι ὅτι ἰδιαίτερως συνιστάται ἡ προαγωγή τοῦ ἰουδαιοχριστιανικοῦ διαλόγου στό χώρο τῆς Εὐρώπης καί ἡ καταπολέμησις τοῦ ἀντισημιτισμοῦ».

Δέν ἔχομε δικαίωμα νά ὑπαισέλθωμε στίς ἀπόψεις σας, οἱ ὁποῖες γιά κάθε δημοκρατικόν ἄνθρωπον εἶναι σεβαστές. Θά μās ἐπιτρέψητε, ὁμως, νά σημειώσωμε ὅτι, σύμφωνα μέ τό πνεῦμα τό ὁποῖον διεθνῶς ἐπικρατεῖ, ὁ διάλογος μεταξύ τῶν θρησκειῶν, τῶν κρατῶν, τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων, τῶν ἀτόμων κλπ. εἶναι ἀναγκαῖότης στήν ἐποχή μας. Φυσικά κι ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θέματος μπορεῖτε ἐσεῖς νά ἔχετε τίς ὁποῖες ἀπόψεις σας, πού εἶναι καί πάλι σεβαστές.

Στό σημεῖο ἐκεῖνο στόν ὁποῖον οἱ ἀπόψεις σας, ὁμολογοῦμε ὅτι μās ἐπροξένησαν ἐντύπωση, εἶναι ὅτι ἀπό τό πνεῦμα τοῦ σχολίου σας καταφαίνεται ὅτι εἴσθε ἐναντίον τῆς καταπολεμήσεως τοῦ ἀντισημιτισμοῦ. Θεωρεῖται κι αὐτήν τήν καταπολέμησιν «Πράγμα πολύ ὑποπτον».

Ἀσφαλῶς δέν θά περίμενε κανείς, σ' αὐτό τό τέλος τοῦ 20οῦ αἰῶνος, ἐκδοσις σοβαράς Ἀδελφότητος Χριστιανῶν θεολόγων νά τάσσεται, ἐμμέσως, ὑπέρ τοῦ ἀντισημιτισμοῦ.

Ἡ Διεύθυνσις τοῦ περιοδικοῦ «Σωτήρ» ἔστειλε στό ΚΙΣ ἀπάντησι, στήν ὁποία ἀνέφερε:

«Ἐλάβομεν τό ἀπό 14.12.79 ἐγ-

γραφον τοῦ Ὑμετέρου Συμβουλίου. Τό ἐμελετήσαμεν ἐπισταμένως καί σās ἀπαντῶμεν:

Ἡ ὅλη μας πορεία καί δρᾶσις ἀποδίδεται μέ τό ὡς ἄνω ἐγγραφόν σας. Διότι ὁ ἀντισημιτισμός εἶναι ἔχθρα ἐναντίον τῶν Ἰσραηλιτῶν, πόλεμος, καί μάλιστα ἀναιτιολόγητος, ἐναντίον τῶν κατὰ σάρκα ἀπογόνων τοῦ πατριάρχου Ἰακώβ, τοῦ Ἰσραήλ. Ἀλλά ἡμεῖς εἴμεθα Χριστιανοί. Ὡς Χριστιανοί δέν ἡμποροῦμε νά λησμονήσωμεν ποτέ ὅτι ὁ λαός τοῦ Ἰσραήλ ἐξελήγῃ ἀπό τόν Θεόν διά νά λάβῃ τās ἐπαγγελίας, διά νά γίνῃ τό ὄργανον, διά τοῦ ὁποῖου ἡ θεία εὐλογία θά ἐχαρίζετο εἰς πάντα τās ἔθνη. Ὡς Χριστιανοί δέν ἡμποροῦμε ποτέ νά λησμονήσωμεν ὅτι τό ἔθνος τοῦ Ἰσραήλ ἐχάρισεν εἰς τόν κόσμον μορφάς ὑπερόχους, ὅπως ὁ Ἀβραάμ, ὁ Δαβίδ, ὁ Ἡσαίας, ὅπως ἡ Θεοτόκος Μαρία, ὅπως οἱ ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ, ὁ Θεῖος Παῦλος. Δέν ἡμποροῦμε ὡς Χριστιανοί νά λησμονήσωμεν ὅτι κατ' ἄνθρωπον ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ἡ λατρεία μας καί ἡ ζωή μας, ὑπῆρξε υἱός τοῦ Ἀβραάμ, υἱός τοῦ Ἰακώβ, τοῦ Ἰούδα, τοῦ Δαβίδ.

Ἐκτός αὐτοῦ, ὁμως, ὡς Χριστιανοί ἐμάθαμεν νά ἀγαπῶμεν τοὺς πάντας, ἀκόμη καί τοὺς ἐχθρούς μας. Ἀγαπῶμεν λοιπόν καί τοὺς Ἰουδαίους καί προσευχόμεθα δι' αὐτούς καί ὅταν εὐρίσκωνται εἰς δυσκολίαν τοὺς βοηθοῦμεν, ὅπως ἐγένεν εἰς τόν τόπον μας τόν καιρόν, κατὰ τόν ὁποῖον ὁ Χίτλερ τοὺς κατεδίωκεν ἀπηνῶς. Ὅμως διά νά εἴμεθα εἰλικρινεῖς, πρέπει νά σημειώσωμεν ὅτι συχνά Ἑβραῖοι τήν καταγωγήν πολεμοῦν τήν πίστιν μας καί ἡμās τοὺς ἰδίους φανερά καί κρυφά. Περιστατικά τοιαῦτα ὑπάρχουν πάμπολλα. Ἀλλά δέν στεκόμεθα εἰς αὐτά. Τοὺς Ἑβραίους τοὺς ἀγαπῶμεν μέ ἀγάπην Χριστοῦ καί εὐχή μας καί προσευχή μας εἶναι νά τοὺς ἴδωμεν καί τοὺς βλέπομεν λαόν Θεοῦ ὄντως περιοσίον.

Ἐκεῖνο δέ πού προεκάλεσε τό σχετικόν σχόλιόν μας καί μās ἠνάγκασε νά χαρακτηρίσωμεν τόν Ἰουδαιοχριστιανικόν διάλογον καί τήν καταπολέμησιν τοῦ ἀντισημιτισμοῦ ὡς ὑποπτον πράγμα, εἶναι τό ὅτι τοιοῦτον ψήφισμα εἰς συνέδριον Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν μέ θέμα «τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὡς δύναμις Ἐλευθερίας» ἐφαίνετο παρέμβλητον καί εὐλόγως ἐγέννα τήν ὑποψίαν ἐπηρεασμοῦ ἀπὸ ἐξωχριστιανικούς παράγοντας».

ΜΩΥΣΗΣ ΧΑΪΜΗΣ

Μιά πνευματική προσωπικότητα του έλλαδικού Έβραϊσμού

Στις 4 'Ιανουαρίου 1979 συμπληρώθηκαν πενήντα χρόνια από την ημέρα που ο Μωϋσής Χαΐμης εγκατέλειψε τα έγκόσμια σέ ηλικία μόλις 65 ετών. Πρίν εβδομήντα πέντε χρόνια άφηνε την τελευταία του πνοή ο Έμμανουήλ Ροΐδης, ο δημιουργός της «Πάπισσας 'Ιωάννας» και των «Ειδώλων», ένα από τα έξυπνότερα πνεύματα της εποχής του. Η έφημερίδα ΤΟ ΝΕΟΝ ΑΣΤΥ, θρηνώντας την απώλειά του, έγραφε στις 8 'Ιανουαρίου 1904 τά ξημερώματα:

«... Αί 'Αθήναι είναι πτωχότεραι, πολύ πτωχότεραι σήμερα, εις ευφύιαν...» Παραλλάζοντας αυτή τή φράση γιά τόν Χαΐμη, θά λέγαμε ότι ο Έβραϊσμός της Ελλάδας έγινε πτωχότερος μέ τόν πρόωρο χαμό του, γιατί στό πρόσωπό του είχε χάσει μιάν έντονη ήθική και πνευματική προσωπικότητα και ένα σπουδαίο άπολογητή των έβραϊκών Ιδεωδών. Δέν πρόφτασα νά τόν γνωρίσω. Ήμουν και δέν ήμουν δεκάχρονο παιδί όταν έρχόταν σπίτι μας και συναντούσε τόν πατέρα μου.

Ίσως και νά μήν καλοθυμάμαι. Μεσολάβησαν πολλά και σκληρά χρόνια, μέρες όργης και τρικυμίας, γιά όλους μας, άλλοι λιγότερο, άλλοι περισσότερο. Μορφές, γεγονότα και σχήματα, βυθίστηκαν σέ μιάν αχλύ λησμοσύνης. Θυμάμαι, όμως, καλά, πόσο συχνά μάς міλαγε ο πατέρας μου γι' αυτόν, γιά τή φιλία τους, γιά τό ήθος του, γιά τήν άξία του. Άργότερα, όσο κυλούσαν τά χρόνια κι' έρχόμουν σ' έπαφή μέ τά δημοσιεύματα του Χ., συνειδητοποιούσα όλο και περισσότερο πόσο, αλήθεια, φτωχοί είχαμε άπομείνει μετά τίς 4 'Ιανουαρίου 1929, όταν ο δάγγειος πυρετός τόν είχε πάρει κι' αυτόν μαζί μέ τόσους άλλους... Είχε πάρει τό δάσκαλο, τό φιλόνθρωπο και άνθρωπιστή, τόν έβραϊστή και σιωβιστή, τό δημοσιογράφο.

Όταν γεννήθηκε στήν Κέρκυρα τό 1864 ο Χ. από πατέρα και μάνα Κερκυραίους, γλυκοχάραζε ή πολυπόθητη Ένωση τής Έπτανήσου μέ τή μητέρα Έλλάδα. Ο πατέρας του ο Γιεσουάς Χαΐμ άνήκε στήν ελληνική παροικία του νησιού, που είχε καταβολές άπ' τή Βυζαντινή αύτοκρατορία. Τό πρώτο της κύμα είχε φτάσει στίς ανατολικές άκτές τής Μεσογείου μετά τήν καταστροφή του Δευτέρου Ναού και τή Διασπορά του 70 μ.Χ. και δέν είχε καμιά σχέση μέ τό άλλο κύμα των προσφύγων, που είχε τραβήξει και ριζώσει στήν Ίσπανία και άλλα μέρη τής Εύρώπης γιά πολούς αιώνες. Κατά τόν Χ. οι Έβραίοι τής Κέρκυρας ήλθαν από τή Θήβα. Είχε, λοιπόν, ή ελληνική παροικία τήν πατέντα των πρώτων μεταναστών και όταν άργότερα Έβραίοι μετανάστες από τή Δύση έφτασαν στήν Κέρκυρα οι παλιοί αυτόονομάσθηκαν, γιά νά ξεχωρίζουν, «Κααλ - Καντός - Τοσσαβήμ» ή «Γραϊκο», δηλαδή «παροικία ελληνική ή των αύτοχθόνων». Τούς έλεγαν επίσης και «Ρωμανιώτες». Όπως όλοι οι όμόφυλοί τους τής άρχικής Διασποράς, τόσο τής Κέρκυρας όσο και τής Ζακύνθου, είχαν κοινή γλώσσα τήν ελληνική. Ο παππούς του Μ. Χ. δέν λεγόταν Χαΐμ αλλά Κοέν, είχε εκπαιδευτεί στήν Ίταλία και είχε αλλάξει τό επώνυμό του

σέ Χαΐμ γιά νά μπορέσει νά νυμφευτεί διαzeugμένη γυναίκα που τό απαγόρευε ο έβ. Νόμος γιά τούς Κοανίμ. Αύτή ή αλλαγή έγινε μέ έγκριση του ραββινάτου τής Ίερουσαλήμ. Από τό σόι αυτού του Κοέν βγήκαν και άλλοι πνευματικοί άνθρωποι, όπως ο Λ. Κοέν, συντάκτης του περιοδικού «Ίσραηλικά Χρονικά» του Ίωσήφ Ναχαμούλη στήν Κέρκυρα (1861 - 1863), θεός του Χ., ο Άλμπέρ Κοέν, γεννημένος στήν Κέρκυρα (τό 1895) διαπρεπής ποιητής και πεζογράφος τής Γαλλίας, άνηψιός του Χ., καθώς επίσης και άλλοι συγγενείς μέ τό επώνυμο Βιβάντε ή Βιτάλ, που είναι ο ταυτόσημος ιταλικός τύπος του έβραϊκού επωνύμου «Χαΐμ» (Ζήσιμος).

Όσο γιά τήν ελληνικοποίηση του επωνύμου σέ «Χαΐμης», αύτή θά πρέπει νά έγινε τό άργότερο άμέσως μετά τήν Ένωση του 1864 και τήν ίσοπολιτεία των Έβραίων τής Έπτανήσου, που τόσο μεγάλο ένθουσιασμό προκάλεσε σέ όλους τούς επανήσιους Έβραίους. Ο Γιεσουάς Χαΐμης, μέ άρτια έπαίδευση, άνήκε στήν τάξη των ραββίνων τής Κέρκυρας, ήταν δικολάβος και πέθανε τό 1897 στήν Κέρκυρα. Από κτηματική περιουσία - κάτι μικρά σπίτια που είχε πρίν πεθάνει - δέν έμεινε τίποτα. Έξαιτίας ενός σεισμού τά δικά του και

άλλων τὰ σπίτια ἰσοπεδώθηκαν, τὰ οἰκόμενά τους χάθηκαν, περασμένα σέ ξένα χέρια ἢ χάθηκαν τὰ ὅρια τους. Τό ἴδιο ἀποτέλεσμα: Ὁ Χ. δέν βρῆκε τίποτα καί ξεκίνησε ἀπό τό Α. Ἐξῆς κ' ἀνατράφηκε σ' ἕνα πνευματικό κλίμα καί βρῆκε μόνη κληρονομιά τὸ καλὸ ὄνομα. Οἱ δικολάβοι τότε, ἕνα ἐλεύθερο ἐπάγγελμα, ὅπως καί σήμερα, χωρὶς ὁμῶς δικαίωμα παραστάσεως στὰ δικαστήρια, εἶχαν εὐρύτατες ἐξωδικες διανοδοσίες: διαχειρίσεις κινητῆς καί ἀκίνητης περιουσίας, μεσολαβήσεις σέ δάνεια ἰδιωτικά καί δημόσια, σάν πληροφοριοῖσι ἢ μάρτυρες ἢ καί ἐγγυητές τῶν ἐνδιαφερομένων. Πέρασε ὁ Χ. τὰ πρῶτα παιδικὰ του χρόνια συχναζόντας στὴ Συναγωγή, ποῦταν ἕνας «πόλος ἔλξης» γιὰ τὰ παιδιά τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μὲ διδασκαλία τῆς ἑβρ. θρησκείας καί διάβασμα τῶν λειτουργικῶν βιβλίων. Ἐβγαλε τὸ Δημοτικὸ σχολεῖο Κερκύρας καί μετὰ τὸ Γυμνάσιο, μιά πολυτέλεια γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ἀφοῦ ὁ μοναδικὸς ἐκπαιδευτικὸς προορισμὸς ὅλων τῶν παιδιῶν ἦταν τὸ Δημοτικὸ, μὲ πρόγραμμα τῆς διδασκαλίας τῶν στοιχειωδῶν κανόνων τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας. Ὅλα τὰ παιδιά φοιτοῦσαν σέ ἰταλικά σχολεῖα, αὐτὸ ἤθελε ἡ παράδοση. Εἰδικότερα, ἡ Κερκυραία Ἑβραία βρισκόταν σέ χαμηλότερο ἐπίπεδο ἐλληνικῶν σπουδῶν, ἀφοῦ καμμία δέν ξεπέρασε τὴ δευτέρα Δημοτικὴ! Ἄς μὴ μᾶς ξενίζει τὸ φαινόμενο αὐτό, ὅταν πληροφορηθοῦμε, ἀπὸ πρόσφατη στατιστικὴ, ὅτι σέ σύνολο 1.726.256 γυναικῶν τῆς ἐπαρχίας, τὸ 1.368.268 εἶναι ἀγράμματες ἢ δέν τελείωσαν τὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο! Ὁ Χ. ἦταν ὁ πρῶτος ποῦ γράφτηκε καί πήρε ἀπολυτήριον στὸ Γυμνάσιον Κερκύρας, ἐνὺ παράλληλα μὲ τὶς γυμνασιακὰς του σπουδὰς καί ἀπὸ μόνος του ἐπιδίδεται μὲ πάθος στὴ σπουδὴ καί τὴ μόρφωση. Γίνεται ἕνας ἀκατάβλητος μαχητὴς τοῦ μυαλοῦ καί τῆς μνήμης, αὐτοπειθαρχημένος, αὐτοδίδακτος. Ἡ γνώση γι' αὐτὸν δέν εἶναι μέσο γιὰ τὴν ἐπίδιωξη κάποιου ἀπώτερου σκοποῦ. Διαβάζει γιὰ νὰ διαβάσει, μαθαίνει γιὰ νὰ μάθει. Ἡ γνώση του εἶναι αὐτοσκοπός...

Μαθαίνει νὰ μιλάει καί νὰ γράφει στὴν ἐντέλεια γαλλικά, ἰταλικά, ἀγγλικά, ἰσπανικά καί τὰ ἑβραϊκά τῆς Βίβλου. Στὰ 14 χρόνια του εἶχε γράψει ἑβραϊκὴ ἐπιστολή. Καυχιοῖταν στὴν οἰκογένειά του γιὰ τὰ ἑβραϊκά του ὅτι τὰ γράφει μὲ μεγαλύτερη εὐχέρεια ἀπὸ τὰ γαλλικά καί τὰ ἰταλικά. Ἡ Βίβλος καί ἡ ἱστορία τοῦ ἑβραϊκοῦ λαοῦ γίνονται κτῆμα του καί ὅπως θὰ δοῦμε ἀργότερα, τὸ ἀπόθεμα τῶν γνώσεών του αὐτῶν θὰ τὸν βοηθήσει νὰ γράφει καί δημοσιεύει μελέτες γύρω ἀπ' τὶς ἑλληνοεβραϊκὲς σχέσεις στὸν ἱστορικὸ καί κοινωνικὸ

τομέα, καθὼς καί γιὰ νὰ προσφέρει τὰ φῶτα του σέ πλείστα θέματα βιβλικοῦ καί ἑλληνοεβραϊκοῦ ἐνδιαφέροντος. Μεγάλη ὑπόθεση καί ὑψηλὴ χαρὰ νὰ διαβάξεις τὴ Βίβλο, ὅπως καί κάθε κλασσικὸ κείμενο, στὸ πρωτότυπο. Ὁ Χ. διάβαζε τὴ Βίβλο στὴν ἀρχαία ἑβραϊκὴ, ὅπως ὁ σύγχρονός του σιωνιστὴς Βλαδίμηρος Ζαμποτίσνσκυ διάβαζε στὴ γλώσσα τους τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνες συγγραφεῖς, ὅπως ἀργότερα ἔκανε τὸ ἴδιο ὁ ἑλληνολάτρης ποιητὴς Σαοῦλ Τσερνιχόφσκυ κ' ἀπ' τοὺς πρῶτους μᾶς ὁ Δαβὶδ Μπέν Γκουριόν. Εἶναι ἔφηβος πιά ὅταν στὴ Συναγωγὴ τῶν Γραικοῦ ἀνεβαίνει συχνά στὴν Τεβὰ καί συμμετεῖχε στὴ λειτουργία. Τότε στὸ Καάλ, καθὼς καί στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο, διάβαζαν τὰ ἱβρίτι καί δέν καταλάβαιναν τίποτα. Τὸ ἴδιο καί στὴν Ἀθήνα...

Γενικά, οἱ γλώσσες τοῦ ἀνοίξαν εὐρύτατους ὁρίζοντες καί τὶς χρησιμοποίησε παραγωγικὰ στὴν καριέρα του, ἀποκτημένες πρὶν ἀπ' τὴν καριέρα του. Συνήθως ὁ ἐπαγγελματισμὸς, κατὰ τὴ σοφὴ παροιμία «τὸ ἀγνὸ κινεῖ τὸν ἀγωγιάτην», σπρώχνει τὸν ἄνθρωπο νὰ ψευτομάθει ἢ καί νὰ μάθει μιά ἢ περισσότερες ξένες γλώσσες ποῦ τοῦ χρειάζονται γιὰ τὴ δουλειά του. Ὅμως γιὰ τὸν Χ. αὐτὸ ἦταν μιά ἐσωτερικὴ ἀνάγκη καί παρόρμηση. Γλώσσες καί γνώσεις τὶς ἔκανε δικές του κατὰ τρόπο ἐπιστημονικὸ, θὰ λέγαμε, μὲ μιά δύναμη ἀφομοιωτικὴ καί μνημονικὴ ποῦ διέθετε μέσα του... Διψοῦσε διαρκῶς γιὰ μάθηση, καταξιώνοντας τὴ ρῆση τοῦ Ἀριστοτέλη ὅτι «ὁ ἄνθρωπος φύσει ὀρέγεται τοῦ εἰδέναι».

Κατεῖχε, βέβαια, καί τὰ ἑλληνικά ἀπὸ πατρογονικὴ ἑλληνομάθεια. Κάποτε, μάλιστα, εἶχε ἀνοίξει ἕνα εἶδος ἰδιωτικῆς σχολῆς, ὅπου δίδασκε ἑλληνικά καί ἑβραϊκά στὰ ἑβραϊόπουλα τῆς Κέρκυ-

ρας, καταφέροντας ἔτσι νὰ ἀνταπεξέρχεται στὰ ἐξοδά του.

Τὸ 1889 ἡ δίψα του ν' ἀποκτήσει ἀνώτερη μόρφωση τὸν φέρνει στὴν Ἀθήνα. Γράφεται στὴ Νομικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου, ἐνῶ, συγχρόνως, γιὰ δυὸ χρόνια περίπου ἐργάζεται σέ διάφορες οἰκογενειακὲς καὶ διδασκ. ξένες γλώσσες, ὅσο χρόνο τοῦ μένει διαθέσιμος. Ἡ ζωὴ ὁμως στὴν Ἀθήνα δέν ἦταν διόλου εὐκόλη. Τότε τὸ ἑβραϊκὸ περιβάλλον ἦταν ἐκεῖ ἀνυπαρκτό. Ὑπῆρχε μόνο μιά ἀνοργάνωτη καὶ ὑποτυπώδης ἑβραϊκὴ παροικία. Αἰσθανόταν φοβερὰ τὴν ἑλλειψὴ ἰδιαίτερα τῆς ἑβραϊκῆς οἰκογενειακῆς θαλάσσης, τὰ κερὰ τοῦ Σαμπάτ μὲ τὸν πατέρα του καί τὶς τρεῖς ἀδελφές του, ποῦ ἦταν μακριὰ του. Ἐνα σοβαρὸ κρυολόγημα θὰ τὸν ξαναφέρει στὴν βόσχη του, στὴ νησί τῶν Φαιάκων. Καταλαβαίνει ὅτι δέν μπορεῖ νὰ ζήσει χωρὶς τὴν ἀγαπημένη του οἰκογένεια καί χωρὶς τὴν παραδοσιακὴ θρησκευτικὴ ζωὴ, ποῦ γι' αὐτὸν, ἕναν βαθύτατα θρησκευόμενον ἄνθρωπο, ἦταν «ἄρτος ζωῆς». Μοῦ θυμίζει τὸν ἀθάνατο Ἀντρέα Λασκαράτο, ἐκεῖ παρακάτω στὸ Ἰόνιο, στὴν Κεφαλλονιά, τὸν χριστιανικότερο τῶν καλῶν χριστιανῶν, ποῦ δίχως τὰ λατρετὰ του πρόσωπα, γυναῖκα καί θυγατέρες, δέν μπορούσε νὰ συλλάβει κανένα νόημα τῆς ζωῆς καί καμμία πνευματικὴ δημιουργία.

Ὁ Χ. θὰ συνεχίσει τὶς σπουδές του στὸ Ἑπτανησιακὸ Διδασκαλεῖο Κερκύρας καί θὰ βγεῖ Πρωτοβαθμῖος Δημοδιδάσκαλος μὲ βαθμὸ ΑΡΙΣΤΑ (ἀρ. 169/21.6 1893). Βλέπω στὸ ἀπολυτήριον αὐτὸ τὶς ἐπιδόσεις του καί τὰ δεκάριά του στὰ μαθήματα: Φιλοσοφικά, Ἑλληνικὴ Γλῶσσα, Παιδαγωγικά, Φυσικομαθηματικά, Μεθοδικὴ καί Πρακτικὴ Διδασκαλία, Ἱστορία καί Γεωγραφία. Στὴ Μουσικὴ, Καλλιγραφία καί

Στὴν Κορακιὰνα τῆς Κερκύρας: Κ. Θεοτόκης, Σ. Δεσῦλλας, Λ. Μαβίλης, Α. Κεφαλληνός, Μαρτζοῦκος, Η. Σταῦρος, Ε. Δεντρινού, Ἄλ. Πάλλης καί Μ. Χαίμης (Ἀπὸ τὸν «Νουμᾶ», 8 Μαΐου 1905).

ΜΩΥΣΗΣ ΧΑΪΜΗΣ

(Συνέχεια)

Ίχνογραφία παίρνει λίαν καλώς (8) και στη Γυμναστική, καλώς (7). Γενικός βαθμός 9, 23/28.

“Ένα περιστατικό αὐτῶν τῶν ἀπολυτηρίων ἐξετάσεων, χαρακτηριστικό πού δείχνει τήν κατάρτιση τοῦ Χ., εἶναι ὅτι ἐνῶ στό ἀρχαῖο κείμενο εἶχε ἐπιλέξει ἕνα ἀρκετά δύσκολο κομμάτι, ὁ ἀρμόδιος καθηγητής (ἄγνωστο γιά πιά λόγο) τοῦ ζήτησε νά τό ἀλλάξει μ’ ἕνα ἄλλο πιά εὐκόλο. Αὐτός ἐπέμενε στό δικό του καί τελικά τοῦ πέρασε... Ἔτσι, ἀπό τό 1901 ξεκινάει (πρῶτος μισθός 120 δρχ.) καί δουλεύει σέ διάφορα δημοτικά σχολεῖα τῆς Κέρκυρας, διδάσκοντας κι ἐκπαιδεύοντας, μεταλαμπαδεύοντας γνώση καί ἦθος στά ἐλληνόπουλα, αὐτά τά βλαστάρια τοῦ αὐριανοῦ κόσμου. Ποίος ἀρνήθηκε ποτέ ὅτι ἡ στοιχειώδης ἐκπαίδευση εἶναι ἡ βάση τοῦ αὐριανοῦ πολίτη καί ὅτι τό ζυμάρι πού θά πλαστεῖ τοῦ μυαλοῦ καί τῆς ψυχῆς τῶν παιδιῶν εἶναι ἡ πιά δύσκολη καί πιά ἐνδιαφέρουσα ὑπόθεση μιᾶς Πολιτείας; Τό Ταλμούδ γράφει: «Πόλη χωρίς σχολεῖα εἶναι καταδικασμένη νά καταστραφεῖ» — «Τά μικρά τῶν δημοτικῶν σχολείων εἶναι τό θεμέλιο τῆς κοινωνίας». Καί ἄλλου: «Ὁ σοφός εἶναι ἀνώτερος τοῦ προφήτη καί τοῦ βασιλιά» — «Ὁ ἀγράμματος δέν μπορεί νά εἶναι εὐσεβής, δέν μπορεί νά προφυλάγεται ἀπό τήν κακία». Ὁ Χ. ἤξερε τά παιδιά καί τήν παιδική ψυχή. Ἀγαποῦσε τά παιδιά. Τόν ἀγαποῦσαν τά παιδιά. Πέτυχε στό ἔργο του. Ἀπό πολύ νωρίς ὁ πνευματικός κόσμος τῆς Κέρκυρας κατάλαβε τήν ἀξία του, τόν περιέβαλε μέ τήν ἐκτίμησή καί τή συμπαράθειά του, ἐπιζητοῦσαν τή γνωριμία του καί τή συναναστροφή μαζί του. Συνδέθηκε καί συνεργάστηκε, κατά τήν κερκυραϊκή περίοδο τῆς ζωῆς του, μέ λόγιους, καί πρωτοπόρους τῆς δημοτικῆς, ὅπως τόν Ἀλέξανδρο Πάλλη, τόν Κωνσταντῖνο Θεοτόκη, τό Λορέντζο Μαβίλη, τό Λάζαρο Βελέλη καί πολλούς ἄλλους.

Μέ τό συμπατριώτη του Βελέλη εἶχαν διαφωνίες σέ ἱστορικά θέματα (βλ. Νομᾶ 1905) πού ἔφτασαν σέ μιάν ὀξεία κι ὥστόσο συμπαθητική ἀντιδικία, ὅπως συνήθως συμβαίνει στούς φιλολογικούς καυγάδες.

Τόν Ἀλέξανδρο Πάλλη τόν εἶχε πρωτογνωρίσει, ὅταν γιά ἕνα μήνα παραθέριζε στήν Κέρκυρα, πρὶν αὐτός ἀκόμα δημοσιεύσει τή μετάφραση τῶν «Εὐαγγελίων» στή δημοτική (1910). Εἶχε ὅμως παρουσιάσει τήν πρώτη ἐκδοχή τῆς περιφώνης «Ἰλιάδας», πού τήν εἶχε δουλέψει ἐπίμονα ἀπό τό 1892 ὥς τό 1904. Ἐπειτα ἀπό χρόνια τόν θυμήθηκε ὁ Πάλλης σέ μιά καθοδό του στήν Ἑλλάδα, τό 1923, πῆγε σπίτι του, Ἀκταίου 27, καί τοῦ πρόσφερε τό τελευταῖο του βιβλίο «Ὁ Μπρουςός» ταξιδιωτικές ἐντυπώσεις. Τόν πεζογράφο Κων/νο Θεοτόκη, γέννημα καί θρέμμα τῆς Κέρκυρας καί τό Λορέντζο Μαβίλη, ποιητή τῶν «Σονέτων» παντρεμένο Κερκυραῖα γυναίκα, τοὺς ἤξερε καλά ἀπό καιρό. Ἦταν Ἀπρίλις τοῦ 1905 ὅταν συναντήθηκαν σέ μιά ἐκδρομὴ στήν Κορακιάνα, στό φιλόξενο σπίτι τοῦ Μαρτζοῦκου, αὐτοῖ οἱ τέσσερις, μαζί μέ τόν Σπ. Δεσύλλα, ζωγράφο, Ἡλία Σταῦρο, δημοδιδάσκαλο καί πεζογράφο, τόν Ἀνδρέα Κεφαλληνό, λόγιο καί καθηγητὴ τοῦ Πρακτ. Λυκείου τῆς Ἀθῆνας καί τήν Εἰρήνη Δενδρινοῦ, πεζογράφο καί ποιήτρια. Ἡ Δενδρινοῦ ἀποθανάτισε αὐτὴν τήν ἐκδρομὴ στό περιοδικό «Νομᾶς» τοῦ Πάνου Ταγκόπουλου. Σέ μιά λυρική περιγραφή τῆς μέ τόν τίτλο «μιά ἐκδρομὴ» (Φύλλ. 8 /5/1905 σελ. 7 - 8) καί μιά φωτογραφία - ντοκουμέντο ἀποθανάτισε τή συντροφιά τους μπροστά στό σπίτι τοῦ Μαρτζοῦκου, ὅπου ἄκουσαν βιολιά, ἤπιαν κρασί, τραγουδῶσαν καί χόρευαν. Ἦταν ὅλοι τους συνεπαρμένοι, μεθυσμένοι ἀπό τό κίνημα πού εἶχε ἐξαγγείλει ὁ Ψυχάρης τό 1888 μέ τό «Ταξίδι» του γιά μιά ζωντανή δημοτικὴ γλῶσσα. Ἡ μέθη αὐτὴ εἶχε συνεπάρεي ἀκόμη καί μέ τίς γλωσσικές τῆς ἀκρότητες, ἔστω

καί προσωρινά, καί τόν Χ., ὅπως βλέπουμε ἀπό τὰ δημοσιεύματά του στὸν πρωτοποριακό «Νομᾶ». Παρ’ ὅλο πού στή δουλειά του καί τὰ γραφτά του χρησιμοποιοῦσε τήν καθαρεύουσα, ὁ Χ. ποτέ δέν ἔπαψε νά συμπαθεῖ τὴ δημοτικὴ σὰν ζωντανὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, ὅπως ἀποδεικνύει καί ἡ ἀνταπόκρισή του στή BOURSE EGYPTIENNE (11/2/1911 μέ ψευδ. MAXIME), ὅπου ἀνάμεσα στά ἀθηναϊκά νέα, γράφει περὶ ΜΙΣΤΡΙΩΤΗ, φανατικοῦ καθαρολόγου καί ἀποδοκιμάζει δηλώσεις του κατὰ τῆς δημοτικῆς.

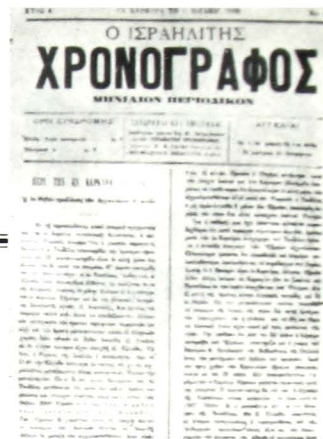
Καί στήν Ἀθήνα γνωρίστηκε μέ προσωπικότητες τῶν γραμμάτων, σέ ἐπισκέψεις του κατὰ τίς θερινές διακοπές τῶν σχολείων, ὅπως τόν Κωστὴ Παλαμά, τό Γρ. Ξενόπουλο, τόν Ἀντρ. Καρκαβίτσα, τόν Μπάμπη Ἀννίνο, τόν Παπαδόπουλο, διευθυντὴ τῆς Διαπλάσεως τῶν Παίδων, μέ τόν ὁποῖο μάλιστα ἔγιναν καλοὶ φίλοι καί βοήθοι στό πρόσωπό του ἕναν ἐγκάρδιο ὑποστηρικτὴ, γιὰτὶ ἀπό γυμνασιόπαιδο ὁ Χ. λάτρευε καί προπαγάνδιζε τὴ «Διάπλαση» καί εἶχε γράψει ἀρκετοὺς συνδρομητῆς τῆς, ποτέ ὅμως δέν εἶχε καταδεχτεῖ νά ζητήσει ἀπαλλαγὴ ἀπ’ τὴ δική του συνδρομή, ὅπως εἶχε δικαίωμα, κι’ αὐτὸ ὁ Παπαδόπουλος τό εἶχε πολὺ ἐκτιμῆσει.

Καί ἴσως νά πρόσεξε ὁ Παπαδόπουλος ὅτι αὐτὸς ὁ «Ἐβραῖος» δέν εἶχε καταδεχτεῖ νά ἐπωφεληθεῖ, ὅπως θά ἔκαναν ἄλλοι. Ὁ μισθός τοῦ δημοδιδασκάλου καί τὰ ἐλεύθερα μαθήματα ξένων γλωσσῶν, πού ἐξακολουθοῦσε, τοῦ ἔδιναν οἰκονομικὴ ἐχέρεια νά καλύψει τὰ ἐξοδα του γιά τόν ἑαυτό του καί τίς τρεῖς ἀδελφές του, ὅταν ὁ πατέρας του εἶχε φύγει ἀπ’ τὴ ζωὴ, ἀλλὰ καί μερικά χρόνια πρὶν ἀπὸ τό θάνατό του, ὅταν εἶχε πάψει νά ἐργάζεται, ἐπειδὴ εἶχε χάσει σχεδόν τήν ὄρασή του.

Ἐπίσης τὰ ταξίδια του στήν Ἀθήνα, Χαλκίδα καί τίς πόλεις τῆς Θεσσαλίας τοῦ ἔδιναν τὴν εὐκαιρίαν ν’ ἀσχοληθεῖ σέ μελέτες, συναφείς μέ τό ἐβραϊκὸ στοιχεῖο καί τὴν ἱστορία του καί, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ιδιόχειρη διαταγὴ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἑσωτερικῶν Τζώρτζη Ν. Θεοτόκη, μέ τόν ὁποῖον διατηροῦσε φιλικὸ δεσμό, ἀργότερα Πρωθυπουργὸ (ἀρ. πρωτ. ΔΥ 23. Ἰουλίου 1899),

Μιά σελίδα του «Ισραηλίτη Χρονογράφου», εφημερίδας του Μ. Χαΐμη.

εντέλλονταν οι αστυνόμεοι Θηβών, Χαλκίδας και Θεσσαλίας με τα εξής: «Εἰς τὸν μεταβαίνοντα αὐτόσε χάριν ἐβραιολογικῶν μελετῶν κ. Μ. Χαΐμη παρᾶσχετε πᾶσαν νόμιμον προστασίαν καὶ συνδρομὴν ὑμῶν».

Ἀλλὰ τὸ μεγάλο ὄνειρο τῆς ζωῆς του ἦταν ἡ σύσφιξη τῶν σχέσεων Ἑλλήνων καὶ Ἑβραίων, αὐτῶν τῶν θεματοφυλάκων τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ κι ἔπρεπε οἱ ἀρχαιότατοι δεσμοὶ τοὺς νὰ βρεθοῦν καὶ νὰ σφυρηλατηθοῦν. Ἄν ὁ Ἰωσήφ Ναχομάρης μετὰ τὰ «Ἰσραηλιτικά Χρονικά» του εἶχε δουλέψει γιὰ τὴν ἰσοτιμία καὶ ἰσοπολιτεία τῶν Ἑβραίων (1861 - 1863), ὁ Χ. μετὸν «Ἰσραηλίτη Χρονογράφου» πού ἐβγαζε στὴν Κέρκυρα (1901 - 1903) κι' ἀργότερα μετὰ τὴν «Ἰσραηλιτικὴ Ἐπιθεώρηση» πού ἐβγαζε στὴν Ἀθήνα (1912 - 1916), δοῦλεψε μετὰ τὴν πέννα ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ λόγο γιὰ τὴν ἀλληλοκατανόηση καὶ ἀρμονία μεταξύ Ἑλλήνων καὶ Ἑβραίων. Μέσα του ἦταν βαθεῖα χαραγμένοι ὁ λόγος τοῦ Ι. Ρωμανοῦ γιὰ τὴν ἰσοπολιτεία: «Εἶθε τοῦ προνομίου τούτου τῆς ἰσοπολιτείας νὰ πωῖνται ἐν τῷ μέλλοντι χρῆσιν οἱ Ἑβραῖοι, ἥτις νὰ ἦ ἴδια μὲν ὡφελίμος εἰς τὴν Κέρκυραν, καθόλου δὲ σύμφωνος πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς πόθους τῆς ὅλης Ἑλλάδος». Τοῦ ταίριαζε πολὺ αὐτὸ γιατί τὸ πίστευε καὶ σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ἔμεινε ἓνας ἐλληνολάτρης. Ἀγαποῦσε μετὰ πάθος τὴν Ἑλλάδα... Ὁ καθηγητὴς καὶ τώρα ἀκαδημαϊκὸς Γρηγόριος Κασσιμάτης ἔγραψε: «... ὁ μακαρίτης Μ. Χαΐμης... ἡμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ κυριώτερος Ἰσραηλῆτης πού εἰργάσθη πράγματι εἰλικρινῶς καὶ μετὰ πίστιν διὰ τὴν συνεργασίαν μεταξύ Ἑλλήνων καὶ Ἑβραίων» (περ... Νέα Ἑστία 15/5/1937), «Οἱ Ἑβραῖοι τῆς Ἑπτανήσου καὶ οἱ Ἕλληνες» σελ. 725 - 735.

Κι' ὅμως αὐτὸ τὸ ὠραῖο πάθος τῶν εὐγενῶν ψυχῶν γι' ἀλληλοκατανόηση τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ πόσες συμπληγάδες ἐπέρασε! Τὸ Πάσχα τοῦ 1891 στὴν Κέρκυρα ὑπῆρξε τραγικὸ. Ξανάζησαν οἱ ἐκεῖ Ἑβραῖοι (καθὼς καὶ τῆς Ζακύνθου) τὴ σὺκοφαντία τῆς αἰματοθυσίας ἢ ἱεροτελεστικοῦ φόνου (GRIME RITUEL) γιὰ κάποιο δωδεκάχρονο κορίτσι πούχε βρεθεῖ σκοτωμένο. Αὐ-

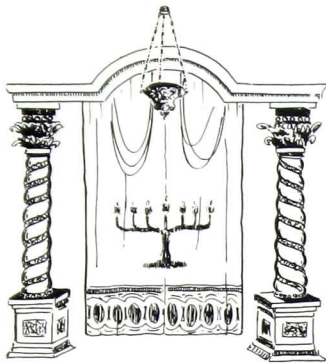
τὴ τὴν περίοδο τὴν εἶπαν «Γκεζερά», δηλ. συμφορά. Ἀντισιμιτισμός, βιαιοπραγίες, λεηλασίες, πολὺστηλες μυθιστορηματικὲς ἀρθρογραφίες στὸν Τύπο, πολιτικὲς ἰντριγκες εἰς βάρος ἢ ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων, γιὰ ν' ἀποδειχτεῖ στὸ τέλος ὅτι ἡ σκοτωμένη ἦταν ἡ ἑβραιοπούλα Ρουμπίνη Σάρδα. Ἡ δραστηριότητα τοῦ Χ. τότε ὑπῆρξε ἀφανταστή. Ἐτρεχε καὶ ἔγραφε. Ἐγραφε κι' ἔτρεχε. Κυκλοφοροῦσε, μετὰ κίνδυνον τῆς ζωῆς του, στοὺς δρόμους γιὰ νὰ συναντηθεῖ μετὰ μέλη τῆς Κοινότητος, νὰ συσκεφθοῦν καὶ νὰ πάρουν ἀποφάσεις. Ἀρθρα ἐπιστολὲς ἔστειλε παντοῦ, στίς ἐφημερίδες, στίς ἀδελφές Κοινότητες καὶ κυρίως στὴν ALLIANCE ISRAELITE UNIVERSELLE τῶν Παρισίων, ἐκθέτοντας τὴν πραγματικὴ κατάστασιν. Χάρη σ' αὐτὲς τίς ἐκθέσεις τῶν γεγονότων, πού πρέπει νὰ ὑπάρχουν στὰ Ἀρχεῖα τῆς ALLIANCE, διαφωτίστηκε ἡ κοινὴ γνώμη τοῦ ἐξωτερικοῦ, καθὼς καὶ οἱ στενοὶ φίλοι του, πούχε γνωρίσει στὰ ταξίδια του στὴ Γαλλία καὶ Ἰταλία, ὅπως ὁ Ψυχάρης, ὁ Μάξ Νορντάου, ὁ Σολομὼν Ρεϊνάχ, μετὰ τοὺς ὁποῖους διατηροῦσε ἀλληλογραφία. Δυστυχῶς, μετὰ τὴν ἄλλη μεγάλη «Γκεζερά», τοῦ ναζιστικοῦ διωγμοῦ, χάθηκε μαζί με τόσα ἄλλα προσωπικὴ καὶ πολὺτιμη, ἔμψυχα καὶ ἀψυχα.

Τὰ δυσάρεστα γεγονότα ἔφεραν πικρία καὶ ἀπογοήτευση. Ἀρχισε ἡ διαρροὴ τῆς Κοινότητος Κερκύρας καὶ ἰδίως ἐπιλέκτων στελεχῶν της πρὸς τὰ ἔξω, κυρίως τὴν Αἴγυπτον, ὅπως τοῦ ἐπιφανοῦς γιανοῦ Ντέ Σέμο, τοῦ Πατσίφικο Καλόνουμου, διευθυντῆ τῆς Ἰονικῆς Τραπεζίης Κερκύρας καὶ ἄλλων, σὲ τέτοιο ποσοστὸ ὥστε νὰ μὴ ἀπομείνουν οὔτε οἱ μισοί. Θὰ πρέπει νὰ ἦταν τὸ σύνολο γύρω στίς 3.000, ἀφοῦ μετὰ τὴν ἀπογραφὰ τοῦ 1870 (δηλ. 20 χρόνια πρὶν) (Ἐφημ. «Αἰών» α/α 28 01 τῆς 27/6/1872), ὁ ἔβρ. πληθυσμὸς τῆς Κερκύρας ἦταν 2.582, ψυχές. Σὲ λίγα χρόνια ὁ κύκλος εἶχε στενεύσει, ἀλλὰ τὸ κλίμα τοῦ παγκόσμιου Ἑβραϊσμοῦ ἀναζωπυρώθηκε, οἱ Ἑβραῖοι συνειδητοποιοῦσαν πῶς ἔντονα τὴν ἑβραϊκὴ τους ταυτότητα καὶ ὁ Χ. εἶχε τὸ πρόνομιο νὰ γίνεῖ ὁ πρῶτος σιωνιστὴς στὴν Κέρκυρα. Δυὸ συνταρακτικὰ γε-

γονότα συνέβαλαν σ' αὐτό: ἡ ὑπόθεσις Ἀλφρέδου Ντρέϋφους καὶ τὸ Α' Σιωνιστικὸ Συνέδριο τῆς Βασιλείας (1897) μετὰ τὴ Διακήρυξη τοῦ πολιτικοῦ Σιωνισμοῦ ἀπὸ τὸν Χέρτσλ. Κατὰ τὴ μαρτυρία τοῦ Κανάρη Κωνσταντίνου (Ἰσρ. Ἐπιθ/σις 24/12/1971), ὁ Χ. προπαγάνδιζε στὴ νεολαία τὴν πώληση τοῦ Σέκελ, τίς ἐτήσιες συνεισφορὲς γιὰ τὴν ἐνίσχυση τοῦ σιωνιστικοῦ ἰδεώδους, δραστηριότητα πού θὰ διατηρήσει μέχρι τὸ θάνατό του στὴν Ἀθήνα, ἀπὸ τὸ 1906 πού ἀποφάσισε νὰ ἐγκατασταθεῖ ὀριστικά μετὰ τὴν οἰκογένειά του, δηλαδή σύζυγο καὶ τρία παιδιά, ὅταν πιά εἶχε νιώσει ὅτι ὁ κύκλος τοῦ ἐμψυχου πνευματικοῦ ὕλικου ἐκινδύνευε νὰ ἐκμηδενιστεῖ, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ διευρύνει τοὺς ὀριζόντες του στὸν ἐπαγγελματικὸ τομέα σὰν δημοσιογράφος. Στὴν Ἀθήνα, ἐνθερμοὶ συνεργάτες του στὴ σιωνιστικὴ ἰδέα, ἀπ' τὰ πῶς παλιά καὶ σημαντικὰ μέλη τῆς ἐκεῖ ἱδρυμένης πιά Κοινότητος καὶ γνωστοὶ του πρὶν ἀπὸ τὸ 1900, ἦταν οἱ Ἀβραάμ Κωνσταντίνου καὶ Μωϋσῆς Σιακῆς μετὰ καθημερινὴ ἐπαφὴ καὶ συνεργασία, καθὼς καὶ ὁ Δανιὴλ Ἀβδελάς, παραγγελιοδόχος, στὸ σπίτι τοῦ ὁποίου, τότε πίσω ἀπὸ τὸ Δημαρχεῖο Ἀθηνῶν ἱδρύθηκε ἓνα ἀ-πρόγευμα τοῦ 1912, μετὰ πρωτοβουλία τοῦ Χ. ὁ Σιωνιστικὸς Σύνλογος Ἀθηνῶν, καὶ καθιερώθηκε ἡ πώληση τοῦ Σέκελ μεταξύ τῶν σιωνιστῶν σὲ μία δραχμὴ (τότε ἡ διεθνὴς τιμὴ ἦταν ἓνα σελλίνι).

Συνεργάτες ἐπίσης σ' αὐτὴν τὴν προσπάθεια ὑπῆρξαν τ' ἀδελφὰ τοῦ Μωϋσῆ Σιακῆ, ὁ Μίνω Μπατίνας ὁ γιατρός Ἀβραάμ Ἀλχανάτης, ὁ φαρμακοποιὸς Χαΐμ Ἀλχανάτης καὶ ὁ δικαστὴς Χισκιά Σακῆς. Μετὰ λόγους στῆς ἐν-ανγυγὴ τῶν Ἀθηνῶν ἀλλὰ καὶ στὸ περιοδικό του προπαγάνδιζε ὁ Χ. τὴ σιωνιστικὴ ἰδέα. Ὑστερα ἀπὸ χρόνια, ὅταν

ΜΩΥΣΗΣ ΧΑΪΜΗΣ

(Συνέχεια)

θά γράψει ο Παλαμᾶς τό ἄρθρο του «Οἱ Σιωνισταί» στό «Ἐμπρός» (19.11.1916 μέ ψευδώνυμο W.), θ' ἀντιληφθεῖ ἀπό τούς πρώτους ὅτι ὁ Σιωνισμός εἶναι μιά ἐθνική ὑπόθεση καί θά πεί, ἀνάμεσα στ' ἄλλα, γιά τόν Χ.

«... καί θά ἔπρεπε νά ἐρωτηθῇ περὶ τούτων ὁ φίλος συνάδελφος κ. Χαΐμης ὅστις ἐπανειλημμένως ἔθιξε τό καίριον τοῦτο ζήτημα εἰς τό ὑπ' αὐτοῦ διευθυνόμενον ἰσραηλιτικόν περιοδικόν καί, ὡς ἡδυνήθην νά ἀντιληφθῶ, τυχάνει ζηλωτής τῆς ἰδέας...»

Τό σπῆτι τοῦ Χ. τὰ Σάββατα καί τίς γιορτές ἦταν ἡ πνευματική ἐστία ἀλλά καί τό κέντρο συντήρησης τῶν ἑβραϊκῶν παραδόσεων, γιατί ὁ Χ. ἦταν αὐστηρὸς τηρητὴς τους, χωρὶς νά εἶναι, βέβαια, ὁρσκόληπτος.

Ἀπ' ἐκεῖ πέρασαν καί φιλοξενήθηκαν ὁ Μωϋσῆς Σόρ, Μέγας Ραββῖνος Βαρσοβίας, ὁ Δρ. Σβάμπ, ἀρχαιομαθὴς, διευθυντὴς βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων, ὁ Ζαμποτίσκι, ὁ Ἐτινγκερ, ὁ Οὐσσίνσκι καί ἄλλες προσωπικότητες τοῦ εὐρωπαϊκοῦ Ἑβραϊσμοῦ.

Μετά τὴν ἐκκρήξη τοῦ Α' Παγκ. Πολέμου, λόγω ἀποκλεισμοῦ τῆς Γερμανίας καί τῆς Αὐστρίας, ἡ ἀλληλογραφία τῶν σιωνιστῶν τους μέ Γαλλία, Ἀμερική καί Ἀγγλία εἶχε διακοπὴ ἀπευθείας καί γινόταν μέσω Ἑλλάδος. Οἱ ἐπιστολὲς στέλνονταν στὸν Χ. πού στὴ συνέχεια τίς διαβίβαζε στοὺς παραληψτές τῶν τριῶν αὐτῶν χωρῶν. Τέλος, μαζί μέ τὸν Ἀσέρ Λεβὴ, τὸν Ἠλία Κανέπτη καί τὸν Μωϋσῆ Σιακή ιδρύουν τό 1920 τὸ Μπενέ Μπερίτ Ἀθηνῶν, ποῦταν τό παρθενικὸ ξεκίνημα στὴν ἱστορία τῆς σημερινῆς Στοᾶς. Πρώτος πρόεδρος ὁ Ἠλίας Κανέπτης καί μετὰ ὁ Μωϋσῆς Σιακή.

Στὰ κοινοτικά τῆς Ἀθήνας δέν μένει ἀδιάφορος. Καί ἐκεῖ ἐργάζεται καί στίς ἀρχές τοῦ 1915, στό Κοινοτικό Συμβούλιο πού ἐκλέγεται μέ πρόεδρο τὸ Μωϋσῆ Σιακή, γραμματέα τὸν Χ. καί

συμβούλους τούς Σαμουήλ Ἀλχανάτη, Σολ. Μπεράχα, Ἰσαάκ Δαφθᾶ καί Ἐμμ. Σίλμπερμαν, ἀγωνίζεται κι' αὐτός γιά ἓνα σωρὸ ἀναμορφωτικές προσπάθειες: Τὴ δημιουργία μιᾶς εὐπρεποῦς Συναγωγῆς γιά τοὺς 1.200 τότε Ἰσραηλίτες, τὴ συνεργασία ὅλων τῶν Κοινοτήτων στὴ συγκρότηση ἐνὸς μόνιμου Κοινοῦ Συμβουλίου ἢ Συνεδρίου, (πού τελικὰ δέν πραγματοποιήθηκε τότε ἐξ αἰτίας τοῦ Ἀποκλεισμοῦ) τὴν πάταξη τῶν ἐσωτερικῶν διχονοιῶν, τὴν ἴδρυση ἀρχιραββινείας στὴν Ἀθήνα, τὴν ἀνάγκη δημιουργίας ἐνὸς ὀργάνου πολιτιστικοῦ (Τύπου), τὸ πρόγραμμα ἐβραϊκῶν σπουδῶν, τὴν ἀναμόρφωση τοῦ συστήματος τῆς φιλανθρωπίας. Γι' αὐτὴν τὴ φιλανθρωπία, τὴν τσεδακά, ἔγραψε κάπου ὁ Χ.: «Ὑψηλὴ ποίηση τῆς αἴσθησης ἢ μουσικῆ - τῆς καρδιάς ποίηση ἢ φιλανθρωπία».

Τό ἔργο του στὴν Ι.Κ. Κερκύρας, πρὶν φύγει, ὑπῆρξε σημαντικό καί βασίστηκε σὲ ἀρχεὲς δικές του, πρωτότυπες καί ἀποδοτικές. Χρημάτισε ἀρκετές φορές πρόεδρος καί σύμβουλος. Πρόεδρος κατὰ τὸ 1900 μέ καταπληκτικὴ πλειοψηφία εἶχε σάν πρώτη του δουλειά, γιά τὸ ἀδιάβλητο, νά καλέσει ὡς ταμῖα τοῦ Συμβουλίου τὸν ἀντίπαλό του. Κηρύχτηκε κατὰ τῆς δημιουργίας ἀποθεματικῶν καί ὑπὲρ τῆς ἐπένδυσης τῶν περιουσιακῶν στοιχείων σὲ ἀκίνητα. Καθιέρωσε τὴν ἀποκέντρωση τῆς διοίκησης σὲ αὐθιγόπαρκα, καί μέ δικό τους τὸ καθένα σκοπὸ καί προϋπολογισμό, Ταμεῖα Ἀγαθοεργίας, Ραββινικὸ κ.ἄ. Τό Ταμεῖο Ἀγαθοεργίας ἢ «Εὐεργετικὸ Ταμεῖο», ἰδρύθηκε τὸ 1899 μέ πρόεδρο τὸ γιαντρὸ Ι. Μπαττίνο καί γραμματέα τὸν Χ. Δημιούργημά του, παρὰ τίς ἀντιδράσεις πού πάντα ὑπάρχουν, στάθηκε μ' ἐπιτυχία τὸ Σχολικὸ Συστήσιον γιά τὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα τῆς Κοινότητος. Ὅλοι οἱ μαθητές, εὐποροὶ καί ἀποροὶ πληρῶναν ὑποχρεωτικὰ μιά πεντάρα κάθε ἀπόγευμα καί τὴν ἄλλη μέρα εἶχαν τὸ φαγητό τους καί τὸ ψωμί

τους. Αὐτὸ τὸ σύστημα ἐξασφάλιζε τὴν τακτικὴ φοίτηση τῶν παιδιῶν καί συνακόλουθα τὴ μέγιστη διδακτικὴ ἀπόδοση. Ἡ πεντάρα τότε ἐκάλυπτε ἓνα ποσοστὸ τῆς δαπάνης, ἡ προθυμία τῶν γονέων ἦταν μεγάλη καί ἡ ἐπιτυχία του ἀπόλυτη. Ὑστερα ἀπὸ 15 χρόνια λειτουργίας τοῦ Σχολικοῦ Συστίσιου μέ ἱκανοποίηση καί δίχως καμιά περιαυτολογία, θά γράψει ὁ Χ. στὴν «Ἰσραηλιτικὴ Ἐπιθεώρησή» του: «Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔχομεν ἀρίστον ἔργον Σχολικοῦ Συστίσιου δι' ἀπόρους μαθητὰς καί μαθητρίας εἰς τὴν Ἰσραηλιτικὴ Κοινότητα Κερκύρας» (τ. 1915 σελ. 45). Ἀξίζει ὅμως νά διαβαστεῖ ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ λόγο τοῦ Χ. σὲ μιά εὐεργετικὴ παράσταση στίς 9.3. 1905, πού διοργάνωσε τὸ Εὐεργετικὸ Ταμεῖο, σὲ ζωτανὴν δημοτικὴ, ὑπόδειγμα ὕψους καί ζεστασιάς. Τὸν δημοσίευσε ἀτόφιο ὁ «Νουμάς» (φύλλο 15.5. 1905) καί μέρος του, ἡ Ἀνθολογία τῆς Δημοτικῆς Πεζογραφίας τ. Β' τοῦ Γ. Βαλέππα. Ἐγραφε ὁ «Νουμάς»: «ὁ γνωστός Κορφιάτης ἑβραϊολόγος κ. Μωϋσῆς Χαΐμης εἶχε τὴν καλοσύνη νά μᾶς στείλει - ἀφοῦ, ἐννοεῖται, πρῶτα τὸν παρακαλέσαμε, ἓνα λόγο του ἐκπαιδευτικό, γιομάτο πραχτικό νοῦ καί οὐσία...»

Νά ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ «Λόγο» τοῦ Χαΐμη στὴ συγκέντρωση τοῦ Εὐεργετικοῦ Ταμεῖου: «Τὸ νέο πνεῦμα πού τριγύρω μας φυσάει ἄς τὸ χαιρετίσουμε χαρούμενα καί μέ πίστη. Ἄς γεμίσει τὴν ψυχὴ μας, τὴν καρδιά μας ἀληθινὴ ἀγάπη γιά τὸ γείτονα, ὅχι μέ τὴν ἀγάπη πού ἔρχονται ὑποκριτικὰ σὲ βοήθεια σὲ κάποιον πού ἔπασε μπροστά μας, ἀλλὰ μ' ἐκείνη πού συμβουλεύει, πού προλαβαίνει τὴν ἀρρώστια, τὴν ἀπελπισία, τὸ κακό. Μέ τὴν ἀγάπη πού δνειρεύεται μῖα ἁρμονία εὐτυχίας, καλοπερασῖας, γιά ὅλα τὰ πλάσματα, πού μοιάζει μέ τὴν ἀνοιξὴ τὴν αἰώνια τῆς ἐλληνικῆς χώρας, πού μᾶς καλεῖ στίς ἀγκάλες τῆς, προπάντων σαυτὴν τὴν ἐποχὴ, πού μέ τὴν πρασινάδα, μέ τὸ ἄρωμα τῶν λουλουδιῶν, μέ τὰ γελαστὰ βασιλέματα στίς ἁρμονικές γραμμὲς τῶν βουνῶν τῆς, πού γλυκὰ ὑψώνονται στὸν καθάριο ὀρίζοντα, ἐμπνέει καί στὴν ψυχὴ ἀκόμα τοῦ σκεπτικοῦ τόσα ὑψηλὰ ἰδανικά, τόσες τρυφερές ἀγάπες».

“Ένα άλλο έργο του στήν Ι.Κ.Κ. ήταν καί τό «Ταλμούδ Τορά» χάρη τών έργαζομένων παιδιών, δηλαδή διδασκαλία έβραϊκής θρησκείας καί γλώσσας κατά τίς άπογευματινές ώρες, μέ φοίτηση δωρεάν καί πόρους πού έβγαιναν από σχολικές γιορτές μέ λαχεία δώρων. Κι’ όλα αυτά, όργάνωση δική του. Δηλ. νυκτερινό σχολείο πρίν 79 χρόνια! Έμπνεύσεις όλ’ αυτά τού πρακτικού μυαλού του πού, όπως φαίνεται, δέν ύστερούσε καθόλου τής θεωρητικής συγκρότησής του, έπιτεύγματα - παραδείγματα πρós μίμηση, μέ εύρυθρη προβολή καί άπήχηση στον έξω-εβραϊκό χώρο. Καί δέν ήταν νομίζω ύπερβολικός ό Φερδινάνδος Γρηγορόβιος, ό ιστορικός τής «Φραγκοκρατίας στήν Ελλάδα» καί άλλων έργων, όταν είχε υποστηρίξει, πρίν πολλές δεκάδες χρόνια, ότι γιά νά γράψει κανείς τήν ιστορία τής Κέρκυρας πρέπει νά συμβουλευτεί τά σπουδαία άρχεία τής έβραϊκής της Κονότητας. Ναι, αυτά τά άρχεία πού σέ χρόνον άνύπομποτό Χ. διατυμπάνιζε τήν άνάγκη συντήρησης τών πολύτιμων χειρογράφων τους, πού έκάλυπταν αιώνες πολιτικής καί πολιτιστικής παρουσίας τού έβραϊκού στοιχείου δίπλα στίς «Ραψωδίες τού Ιονίου», όπως θάλεγεν ό Ποιητής, μέ τελευταία του κραυγή «ΦΩΝΗ ΚΙΝΔΥΝΟΥ» πού δημοσίευσε ό Χ. στήν «Ισραηλιτική Έπιθεώρησή» του τό 1913 (τ. 1913 σελ. 87). Κραυγή πού τελικά, όπως προκύπτει από τό σπουδαίο αυτό περιοδικό - ντοκουμέντο, είσακούστηκε, αλλά - αλλοίμονο - κήκχαν τά άρχεία κατά τήν είσβολή τών ναζιστών, σύμφωνα μέ τή μαρτυρία πού μάς δίνει ό Κερκυραίος Χαΐμ Μιζραχής (Ιστορικοί Σημειώσεις τής Ισρ. Κοινότητας Κερκύρας - Κέρκυρα 1948).

Στήν Κέρκυρα τόν πρόλαβαν καί οι διωγμοί τών ρωσσοεβραίων. ‘Αναπτύσσει καί εκεί δραστηριότητα. Μέ έμπνευσμένες όμιλίες του καί στίς δύο Συναγωγές (Γραϊκών καί Πουλιέζας), καταρτίζονται έπιτροπές προσφύγων, γίνονται έρανοι, συνεισφέρουν καί οι πió φτωχοί Έβραίοι καί στέλνεται ή συγκομιδή στά κέντρα ρωσσοεβραίων προσφύγων.

Τό 1906 έρχεται, όπως είπα παραπάνω στήν Αθήνα. Αναλαμβάνει ή

Έξωφύλλον τής «Ισραηλιτικής Έπιθεώρησης», πού εξέδιδε ό Χαΐμης στήν Αθήνα.

μέσως άρχισυντάκτης τής έφ. ΗΜΕΡΗΣΙΑ, όργανο τού τότε ύπουργού Τζώρτζη Θεοτόκη καί συντάκτης ή μεταφραστής σ’ όλες σχεδόν τίς τότε έφημερίδες «Πατρίδα», «Ακρόπολις», «Νέον Άστυ» καί άλλες. Τόν γνωρίζει ό TULLIO GIORDANO, διευθυντής τής έφ. LA TRIBUNA, ήμειπίστης τής Ρώμης, είλικρινής φίλος τής Ελλάδας. Τόν προσλαμβάνει μόνιμον άνταποκριτή της στήν Αθήνα, προβλέποντας μεγάλη έπιτυχία, όπως καί έγινε. Τά γραφόμενά του ήταν πάντα έγκυρα, ή πολιτική του ένόραση θετική. Έκτιμάται από όλους τούς δημοσιογράφους καί κάποτε έγινε τόσο γνωστός ώστε κυκλοφορούσε ως ό ‘άνταποκριτής τής Τριμπούνας» καί δέν χρειαζόταν ή άναφορά τού ονόματός του (έφ. ΕΣΤΙΑ 5/11/1910).

Μέ παράκληση αύτού τού GIORDANO μεσολαβεί τό 1910 καί γίνεται από τήν Ιταλία γιά τήν Ελλάδα ή αγορά τού θρυλικού θωρηκτού «Αβέρωφ», γιά τό όποιο ύποψήφιος αγοραστής ήταν ή Τουρκία. Τούχε στείλει ό GIORDANO ιδίόγραφη έπιστολή πού έγραφε (καθώς θυμάται ό Αίμ. Χαΐμης): CONFERMATE AL GOVERNO CHE LA NAVE E OTTIMA, δηλαδή: «Διαβε-

βαιώσατε τήν Κυβέρνησιν ότι τό πλοϊον είναι άριστον».

Γίνεται περιζήτητος γιά συνεργασία από σωρεία ξένων φύλλων, τής Ιταλίας: όπως IL SECOLO (Μιλάνου), L’ORA (Παλέρμου), EPOCA (Ρώμη), IL PICCOLO καί PICCOLO DELLA SERA (τής Τεργέστης). Τά ιταλικά του ήταν άφωγα, δεδομένου ότι είχε πάρει ύστερα από εξετάσεις καί πτυχίο καθηγητή τής ιταλικής γλώσσας (Πιστ/κό 13004/18.9.1909 ‘Υπ. Έκκλ/κών καί Δημ. Έκπ/σεως) καί από τό 1909 - 1913 δούλεψε καί σάν καθηγητής τής ιταλικής στη Μέση Έμπορική Σχολή Αθηνών. Τού προτάθηκε νά διδάξει ελληνικά στήν Άνωτ. Έμπορ. Σχολή Νεαπόλεως. Προτίμησε τήν κατώτερη θέση στήν Ελλάδα γιά νά μή θυσιάσει τήν ελληνική του ύπηκοότητα. Πρέπει νά σημειωθεί ότι ό ίδιος είχε ενεργήσει τό 1909 γιά τήν άμοιβαία καθιέρωση τής διδασκαλίας τών δύο γλωσσών. Μελέτες του καί συνεργασίες του θά βρούμε στά ιταλικά περιοδικά IL VES-SILO ISRAELITICO (Τορίνο), LA SET-TIMANA ISRAELITICA (Τορίνο), ISRAELE (Μιλάνου), MESSAGGERO EGIZIANO (Καΐρου). Επίσης στά γαλ- λικά φύλλα: LES ARCHIVES ISRAELI-

ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

(Revue Israelite)

ΜΗΝΙΑΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΙΔΗΣΕΟΛΟΓΙΚΗ

ΣΥΝΑΡΜΑΤ

Έτησια διά τήν Ελλάδα ..... Δρ. 10.—
Ευδαίμνη ύποσηφύλαξ ..... Φρ. 15.—
Άρχειας έστύς ..... 4.—
Διά μεγάλας έγγραφάς γίνεται ύποσηφύλαξ.

Έτησια καί χειρόγραφα στέλλονται δι’ έξο: Λαόνου • Ισραηλιτική Έπιθεώρησις • Μο: Αθηνών, Παύλου 39 Αθήνα.
Adresse: A la Direction de la «Revue Israelite» Rue de l’Apôtre Paul 39 Athènes.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σημειώσεις.—Έθνοτική καί Πατριωτική.— Η Συναγωγή τού Ισραήλ.— Ηρώδης έβρων σκουφάτος.— Η Τροχιά τής Άναγέννησης ή Παλίστινα.— Έπιστολή προς τήν Ισραηλιτική Έπιθεώρησις.— Συναφή Στίλ.— Συναγωγή τού άνου.— Εβραϊκή κοινότητα Ελλάδος.— Τα τού Εβραϊκού άνου.— Partie Israelite.

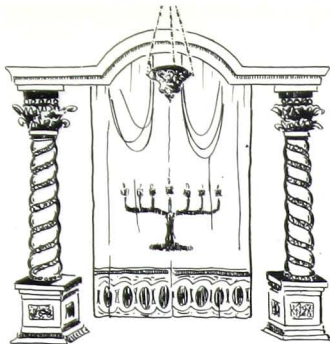

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΛΕΩΝΗ

16 — ΟΔΟΣ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ — 16
1913

ΜΩΥΣΗΣ ΧΑΪΜΗΣ (Συνέχεια)

ΤΕΣ καί L' UNIVERS ISRAELITE του Παρισιού, L' AURORE (Κωνσταντινουπόλεως), L' INDEPENDANT καί LA LIBERTE (Θεο/κης), LA BOURSE EGYPTIENNE (Κάιρου) MESSENGER D'ATHENES (Αθηνών) αγγλικά: JEWISH CHRONICLE (Λονδίνου), ελληνικά (έκτός των παραπάνω αναφερθέντων): «Νεολόγος» (Πατρών), «Εστία» (Αθηνών), «Νεοελληνική Επιθεώρησις» (Αθηνών) του Άνδρ. Πουρνάρα, «Αληθεία» (Αθηνών) του Εύ. Λαχανοκάρδη, «Εβρ. Βήμα» (Θεσ/κης), «Εσπερία» (Λονδίνου). Στην «Αλήθεια» του Λαχανοκάρδη καί στην «Ακρόπολι» του Βλάση Γαβριηλίδη, είχε συνάδελφο τόν Παπαδιαμάντη, πού κι' αυτός τότε έκανε μεταφράσεις, από γαλλικά καί αγγλικά. Ο Παπαδιαμάντης, ό «άγιος» τής Νεοελλ. Λογοτεχνίας, συχνά του ζητούσε πληροφορίες γιά βιβλικά καί θρησκευτικά θέματα καί φαίνεται ότι σέ κάποιο διήγημά του, όπως με πληροφόρησε ό Τζούλιο Χαΐμης, ό Παπαδιαμάντης συσχετίζει στην υπόθεση τή σαββατική άργία μ' έναν Έβραίο άχθοφόρο του λιμανιού τής Θεσσαλονίκης. Έκεί στην «Ακρόπολι» δούλευαν κι άλλοι δημοσιογράφοι, μακαρίτες όλοι τους από πολλά χρόνια: Ο Φώτος Γιοφύλλης, μέ σκίτσο του Χ. άπ' τό ζωγράφο Ροϊλό, ό Θεόδωρος Συναδινός. Μας τούς αναφέρει όλους σέ αναμνήσεις του ό Φώτος Γιοφύλλης (Έφ. ΗΩΣ 1947), φυσικά καί τόν Χ., γιά τόν όποιο γράφει:... «...έργαζόταν ως μεταφραστής κι' ό πολύ μορφωμένος Έβραίος τής Κέρκυρας Μωϋσής Χαΐμης, πού ήτανε πρώτα δημόδιόδασκαλος, κατόπιν καθηγητής σέ γυμνάσιο καί στό τέλος άναποκριτής τής Ιταλικής «Τριμπούνα». Ήτανε πραγματικός λόγιος, μέ πολλές γνώσεις καί πρόθυμος γιά συζήτηση». Γιά τή βιβλική έγκράτεια, προθυμία καί βοήθεια του Χ. έγραφε ό λόγιος Κ. Φριλίγγος, μεταφραστής του Άσματος Άσμάτων από τή μετάφραση των Έβδομήκοντα, ίστορώντας πώς γνώρισε (τό 1911 ή 1912) τό δημοσιογράφο Νίκο Καρβούνη καί πώς αυτός τόν πήρε να του γνωρίσει τό Μωϋσή Χαΐμη: «Μέ πήρε καί τραβήξαμε γιά τό Θησείο να μου γνωρίσει καί τό έβραϊκό κείμενο. Έκει

στην όδό Άγίου Παύλου, χτυπήσαμε τήν πόρτα του φίλου του έλληνοεβραίου Χαΐμη, πού ήξερε άπ' έξω κι' άνακατωτά τήν έβραϊκή Βίβλο. Άνοιξαμε τάς Γραφάς καί καθώς έξηγουσε ό Χαΐμης κι' έμείς κοιτάζαμε στή μετάφραση, κάποια στιγμή άπάνω σέ μιάν υπέροχη παρομοίωση, πού παράλλαζε πολύ τούς 70, σπρώχνοντάς με μέ τόν άγκώνα του... άφησε να φανεί στό πρόσωπό του όλη πιά ή λογοτεχνική χαρά κι' ίκανοποίηση πού του προξένησε τό πρωτότυπο. Μέσα σ' εκείνο τό έβραϊκό σπίτι τής όδου Άγίου Παύλου, γένηκε αίτία ό Καρβούνης να πρωτογνωρίσω τήν έβραϊκή Βίβλο...» (Έλευθερη Έλλάδα 7.3.1947). Άπό τήν «Εστία» ό Άδωνις Κύρου, ένα άλλο παλιό λαγωνικό τής δημοσιογραφίας, διαπιστώνει τήν άξία του, έκτιμά τό πρόσωπό του καί τόν συνιστά στους κύκλους του γιά δημοσιογραφικές περιοδείες στην Έλλάδα.

Στήν «Εστία» τακτική συνεργασία δέν είχε, πήγαινε όμως τακτικά εκεί, μήπως πληροφορηθεί τίποτε ελληνικές είδήσεις, να τίς στείλει έξω, μπαίνοντας, χτυπώντας τό μπαστούνι του καί ρωτώντας: «κουάλε κόζα πέρ μέ;», δηλαδή, υπάρχει τίποτε γιά μένα; (Νά διαβασθεί σχόλιο τής «Εστίας» 5.11.1910) μέ τίτλο «Ο άναποκριτής τής «Τριμπούνα». Μιά μέρα πρίν (4.11.1910) ή «Εστία» δημοσίευσε τή συνέντευξη του Χ. από τόν Άλεξ. Ζαΐμη, τότε Υπάτο Άρμυστή Κρήτης, μέ τά ακόλουθα κολακευτικά σχόλια: «Ο έν Άθηναις άναποκριτής τής «Τριμπούνα», όστις ανέκαθεν διεκρίθη διά τήν προσοχήν καί τό ένδιαφέρον μέ τό όποϊον παρακολουθεί τά ελληνικά ζητήματα, έλαβε σοβαρωτάτην συνέντευξιν μετά τού κ. Άλεξ. Ζαΐμη περί των έσωτερικών καί έξωτερικών ζητημάτων, δημοσιευθεΐσαν εις τό χθεσινόν φύλλον του ήμειπισήμου Ιταλικού όργάνου». Οί μετοχές του Χ. βρίσκονται πολύ ψηλά. Είναι σεβαστός, συμπαιθής καί περιζήτητος. Καί να σκεφθεί κανείς ότι ό Ζαΐμης υπήρξε άπροσπέλαστος στους δημοσιογράφους!

Δέν ήταν ό Χ. ένας κοινός δημοσιογράφος πολιτικής ή κοινωνικής σκανδαλοθηρίας. Διέθετε πολιτικό αισθητή-

ριο. Αυτός είχε εκφράσει τήν ευχή «...να έπέλθουν γεγονότα όπως ή Λάρισα, άδικηθείσα κατά τήν διαγραφήν τής όροθετικής γραμμής, άνακύψη έκ τής σημερινής καταστάσεως». Έπακολούθησε πράγματι ό Βαλκανοτουρκικός Πόλεμος, πού υπαινισσόταν ό Χ., καί ό ελληνικός στρατός έπεξέτεινε τό ελληνικό έδαφος (Ίσρ. Έπιθ. 1912 Σελ. 90 - 91 καί 126 - 127).

Διέθετε πολιτική όσφρηση καί χάρη σ' αυτήν, από τήν έπανάσταση του ΄ουδι (1909) όσφράνθηκε κι' ακολουθήσε πιστά κι άμετάκλητα τό άστρο πού λεγόταν Έλευθέριος Βενιζέλος, προβάλλοντάς το από τίς στήλες τής «Τριμπούνα». Βενιζελιόμος Χ. καί φιλοεβραϊσμός Βενιζέλου, δέθηκαν άρρηκτα μέχρι τά στερνά τους.

Ο Βενιζέλος τόν διορίζει από 1910 - 1911 διευθυντή του Άθηνάϊκού Πρακτορείου καί τό 1913 διευθυντή του Γραφείου Τύπου Θεσσαλονίκης γιά ένα έξάμηνο, όπου εκδίδει καί τή γαλλόφωνη LA LIBERTE. Τό 1916 γίνεται άναποκριτής στην Άθήνα τής «Εσπερίας» έπισήμου όργάνου τής Έλληνικής Πρεσβείας στό Λονδίνο. Ο Βενιζέλος (καί ό Μάξ Νορντάου) είναι από τούς πρώτους πού χαιρετίζουν τήν έκδοση τής «Ίσραηλτικής Επιθεώρησης» (1912 σελ. 48), καθώς καί από τούς πρώτους πού στέλνουν συλλυπητήρια γιά τό θάνατό του μαζί μέ τό Μιχαλακόπουλο. Μεταξύ κι άλλες προσωπικότητες του πολιτικού καί πνευματικού κόσμου.

Θά σταθούμε γιά λίγο σ' αυτό τό περιοδικό, πού από τή δική μας πλευρά είναι τό πιο συνθετικό του έργο, γιατί στά τέσσερα χρόνια του, μέσα σέ 48 τεύχη καί 648 σελίδες περιλαμβάνει όλα τά ιδανικά του, τίς αντίληψεις του, τίς δραστηριότητές του, τίς προσδοκίες του. Ο ήμερ. Τύπος Άθηνών χαιρέτισε μέ καλά λόγια τήν έκδοσή του: «Εστία», «Ακρόπολις», «Σημαία», «Πατρίς», «Καιροί», «Περ. Καλλιτέχνης καί Κερκύρας», «Έλλάς», «Φιλελεύθερος» (Ίσρ. Έπ. 1912, Σελ. 2). Ένα έργο έβραϊκής συνεισφοράς, προσωπικής θυσίας, πνευματικού μόχθου καί ψυχικού όλοκαυτώματος. Τό κενό καί τό χρέος τής πολυάνθρωπης σέ Έβραίους

Θεσσαλονίκης να παρουσιάσει ένα ελληνόφωνο εβραϊκό περιοδικό, τό έπληρωσε ή Κέρκυρα, τό έπληρωσε ό Χ., δίπλα στην άλλη του δραστηριότητα την επαγγελματική, κάνοντας όλη τη γραφική εργασία μόνος του μέχρι και τό φτάσιμο στό τυπογραφείο: Μελέτες πρωτότυπες, δικές του ή ξένες. Μεταφράσεις μελετών, κυρίως δικών του ή άλλων, περίληψη άρθρογραφίας ντόπου ή ξένου Τύπου και είδησεογραφία εβραϊκού ενδιαφέροντος από την Έλλάδα και τό έξωτερικό, προβολή των εβραϊκών προβλημάτων και θέσεων, άμυνα γιά τά όσα και ίερά, άνθολόγηση εβραϊκών προσωπικοτήτων του πνεύματος και του άλτρουϊσμού, Ιστορίες Έβραίων ήρώων από τά μέτωπα του παγκοσμίου Πολέμου, άποκάλυψη του μεγαλείου του βιβλικού και μεταβιβλικού Ίουδαϊσμού, Σιωνισμός, υπεράσπιση του Έβραϊσμού, ίδίως της Θεσσαλονίκης, στίς έπίβουλές ή πεπλανημένες διαδόσεις, πολιτική άρθρογραφία ντόπου και ξένου χώρου, γαλλόφωνη στήλη γιά τούς γαλλόφωνους και ποικίλη άλλη ύλη. Στημένος στίς έπάλξεις του Έβραϊσμού φροντίζει πάντα να διατρανώσει, να διασφαλίσει και να ένισχύσει, μέ σωρεία Ιστορικών και όρθολογικών έπιχειρημάτων τίς άρχέγονες έλληνοεβραϊκές σχέσεις και την άρμονική έπιβεβλημένη συμβίωση των δύο στοιχείων, στή Θεσσαλονίκη, στό Γιάννενα ή άλλοι. Ή πέννα του είναι κατευναστική, έγκωμιαστική ή συμβιβαστική, ανάλογα μέ την περίπτωση. Δέν όξύει, δέν έρεθίζει τά πράγματα, ξέρει καλά τί μεγαλοψυχία της ελληνικής ψυχής. Γράφει κάπου: «Ό Έλλην θηλάζει μέ τό γάλα τό άίσθημα της άνεξίθρησκείας».

Κί' όλη αυτή ή έκδοτική προσπάθεια ανάμεσα σε μύριες δυσκολίες, καθυστερήσεις συνδρομών, έπιστράτευση συνδρομητών λόγω του πολέμου, δυσχέρεια είσαγωγής χαρτιού, αύξηση της τιμής του, έπιδείνωση της πολεμικής κρίσης, συνεχείς έκκλήσεις γιά πληρωμή συνδρομών και, τέλος, τόν Άποκλεισμό, πού έδωσε τή χαριστική βολή σ' αυτό τό άνεπανάληπτο περιοδικό. Ένα έργο ζωής, πού μέσα σ' αυτά τά λίγα χρόνια της έκδόσής του, μαζί

μέ άλλα τρία του «Χρονογράφου» έχει μέσα του έπισφραγμένα σε καθολικότητα και πληρότητα όλα τά αιώνια και κρίσιμα Ιουδαϊκά θέματα και είναι πηγή πολύτιμων πληροφοριών και άγνωστων γεγονότων, πού γιά ένα μελετητή, δικό μας ή ξένο, θά δώσει άφάνταστη έξυπηρέτηση σε θέματα Ιστορικά, του εβραϊκού Έθνους, των εβραϊκών ελληνικών Κοινοτήτων της καταγωγής των Έλλήνων Έβραίων της ονοματολογίας τους, των άφομοιωτικών συμπεριμάτων και άποτελεσμάτων, της εβραϊκής συμβολής στην οικονομία του τόπου και στον πολιτιστικό τομέα και τώτων άλλων σπουδαίων πληροφοριών. Είναι κρίμα ότι αυτά τά σπάνια ντοκουμέντα των 7 έτών («Χρονογρά-

φος» και «Έπιθεώρηση») άπουσιάζουν άπ' όλες τίς βιβλιοθήκες του κράτους. Έκφράζω, από τή θέση αυτή, μιά εύχή και μιά έκκληση να ενδιαφερθεί ένας εβραϊκός Όργανισμός να φωτοτυπήσει ή να πολυγραφήσει αυτό τό μνημείο και να τό μοιράσει τουλάχιστον σ' όλες τίς βιβλιοθήκες του κράτους και στίς εβραϊκές Κοινότητες. Πρέπει να μείνει, να έπιβιώσει στό πέραςμα του χρόνου. Θά είναι μιά πράξη δικαίου αυτή ή ένέργεια και μιά ώραία πρωτοβουλία...

Κί' αυτή έδώ ή ταπεινή μου εργασία, ός είναι ένας μικρός φόρος τιμής στη μνήμη του άείμνηστου Μωϋσή Χάιμη.

ΙΩΣΗΦ ΣΙΑΚΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ – ΔΙΕΥΚΡΙΝΗΣΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

‘Ο Γεν. Διευθυντής της ‘Ορθόδοξου ‘Ακαδημίας Κρήτης Δρ. ‘Αλ. Κ. Παπαδερός έστειλε στη Διεύθυνσι των «Χρονικών» την παρακάτω έπιστολή:

«Στό τεύχος 24 (Δεκ. 1979, σελ. 7) του περιοδικού σας «ΧΡΟΝΙΚΑ» δημοσιεύετε είδηση υπό τόν τίτλο «Μιά Ιστορική άπόφαση του Παγκοσμίου Συμβουλίου Έκκλησιών». Μέ την Ιδιότητα του μέλους της Συμβουλευτικής Έπιτροπής του ΚΕΚ και Γεν. Γραμματέως της Τοπικής ‘Οργανωτικής Έπιτροπής της Η΄ Γεν. Συνελεύσεως του ΚΕΚ, θά ήθελα να σς παρακαλέσω να δημοσιεύσετε τίς ακόλουθες διορθώσεις, προς άποφυγή παρεξηγήσεως:

1) Στην ‘Ορθόδοξο ‘Ακαδημία Κρήτης συνήλθε, ύστερ’ από πρόσκληση του Οικουμενικού Πατριαρχείου, ή Η΄ Γενική Συνέλευση του Συμβουλίου Ευρωπαϊκών Έκκλησιών (ΚΕΚ: KONFERENZ EUROPAISCHER KIRCHEN) και όχι του Παγκοσμίου Συμβουλίου των Έκκλησιών, όπως γράφετε.

2) ‘Η φράση «... όπως συνεργασθούν μέ την άρμόδια Έπιτροπή της ΕΟΚ» (5.2) πρέπει να αντικατασταθεί μέ τή σωστή διατύπωση: «... όπως συνεργασθούν μέ την άρμόδια Έπιτροπή του Παγκοσμίου Συμβουλίου Έκκλησιών».

Μέ την εύκαιρία αυτή δεχθείτε, παρακαλώ, τίς καλύτερες ευχές μου γιά τόν καινούργιο χρόνο, καθώς και τίς θερμές εύχαριστίες μου γιά την εύγενική άποστολή του «Βιβλίου Μνήμης», τό περιεχόμενο του οποίου δέν πρέπει να λησμονηθεί ποτέ από κανένα».

‘Η ἄρνηση τοῦ ‘Ολοκαυτώματος προσβάλλει τὴν ‘Ιουδαϊκὴ ἀξιοπρέπεια

«Οἱ ‘Εβραῖοι ἔχουν προσωπικὸ δικαίωμα νὰ ἀπαιτοῦν τὴν ἀναγνώριση τοῦ μοιραίου διωγμοῦ τους ἀπὸ τοὺς Ναζί· ὁ ὁποιοσδήποτε ἀρνεῖται τὴν δολοφονία τῶν ‘Εβραίων στὸ Τρίτο Ράιχ προσβάλλει κάθε ‘Εβραῖο». Τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν μιᾶς πρόσφατης ἀποφάσεως τοῦ Ἀνωτάτου Δικαστηρίου τῆς Δυτικῆς Γερμανίας, τὸ πλῆρες κείμενο τῆς ὁποίας ἔγινε τελευταίως γνωστὸ.

Στὴν παρακάτω ἔκθεση γίνεται ἀνάλυση τῆς ἀποφάσεως καί, ἐπιπλέον, ἐξετάζεται ἡ νεο - Ναζιστικὴ ἀντίδραση, ὅπως ἐκδηλώνεται στὴν Ὁμοσπονδιακὴ Γερμανικὴ Δημοκρατία.

Μία πολὺ σοβαρὴ ὑπόθεση, πού πρόσφατα συζητήθηκε στὸ Ἀνώτατο Δικαστήριό τῆς Δυτικῆς Γερμανίας, ξεκίνησε ἀπὸ τὴν καταγγελία ἐνὸς νέου μὴ - ‘Εβραίου Γερμανοῦ φοιτητοῦ, γεννημένου τὸ 1950, τοῦ ὁποίου ὁ ἕνας παπποῦς (‘Εβραῖος αὐτός) δολοφονήθηκε στὸ Άουσβιτς. Ὁ φοιτητὴς προσεβλήθη ἀπὸ ἕνα πλακάτ, πού ἀνῆρτησε κάποιος γείτονάς του στὸ φράχτι τοῦ κήπου του, ὅπου ἀνεφέρετο ὅτι ἡ ἐξόντωση τῶν ἐκατομμυρίων ‘Εβραίων στὸ Τρίτο Ράιχ ἀποτελεῖ «Σιωνιστικὴ ἀπάτη» καί ὅτι ἡ διὰ τῶν ἀρίων ἐξόντωση τῶν ἐξὶ ἐκατομμυρίων ‘Εβραίων ἀποτελεῖ ἕνα ψέμα πού δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ δεκτό. Ὁ φοιτητὴς ἦταν ἀναγκασμένος νὰ βλέπει αὐτὸ τὸ πλακάτ κάθε φορὰ πού πῆγαινε σπῆτι τοῦ. Θεώρησε, λοιπόν, τὸ περιεχόμενο αὐτοῦ τοῦ πλακάτ σάν προσβολὴ τῆς προσωπικῆς του ἀξιοπρέπειας καί τῆς τιμῆς τοῦ παπποῦ του καί, ὡς ἐκ τούτου, κατέθεσε ἀγωγὴ αἰτούμενος τὴν ἐκδoση ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου ἀπαγορευτικῆς διαταγῆς κατὰ τοῦ ὕβριστοῦ, ἐνὸς κηπουροῦ - ἰδιοκτήτου φυτωρίου ὀνόματι Kurt Muller.

Τὸ πρωτοβάθμιο Δικαστήριό (Landgericht) τοῦ Mainz, ἀπαγόρευσε στὸν κηπουρό, μὲ ἀπειλὴ φυλακίσεως ἐξὶ ἐβδομάδων καί πρόστιμο 500.000 μάρκων, τὴν διὰδοση τῶν περιεχομένων τοῦ πλακάτ ἢ παρεμφερῶν δηλώσεων. Πλὴν ὅμως, μετὰ ἀπὸ ἔφεση, τὸ δευτεροβάθμιο Δικαστήριό (Oberlandgericht) τῆς Koblenz ἀνέτρεψε τὴν ἀπόφαση μὲ τὸ σκεπτικὸ ὅτι ὁ φοιτητὴς δὲν ἀνῆκε στοὺς πηλεγέν-

τας, καθὼς αὐτὸς δὲν ἦταν οὔτε ‘Εβραῖος οὔτε ὑπῆρξε θῦμα τοῦ Ναζιστικοῦ διωγμοῦ, ἡ δὲ συγγένεια πρὸς τὸν παπποῦ του δὲν ἀποτελοῦσε ἱκανοποιητικὴ νομικὴ αἰτιολόγησι γιὰ τὴν ἀσκηση ἐνδίκων μέσων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ Ἐφετεῖο ἔκρινε ὅτι οἱ δηλώσεις τοῦ κηπουροῦ δὲν ἀπευθύνοντο κατὰ τῆς τιμῆς τῶν ‘Εβραίων. Ὁ κηπουρός, προφανῶς, μὲ τῖς δηλώσεις του, ἐπιθυμοῦσε νὰ ἀπαλλάξῃ τοὺς Ναζί ἀπὸ τὴν ἐνοχὴ τῆς ἐξοντώσεως τῶν ‘Εβραίων χωρὶς νὰ ἐκφρασθεῖ περιφρονητικὰ γιὰ τοὺς ‘Εβραίους ἢ νὰ τοὺς κατηγορήσῃ γιὰ ψεῦδος ἢ «ἀπάτη». Τὸ Ἐφετεῖο δέχτηκε τὴ δήλωση τοῦ κηπουροῦ ὅτι διὰ τῆς ἀναφορᾶς του στοὺς Σιωνιστές δὲν ἐννοοῦσε ὅλους τοὺς ‘Εβραίους.

Στῆς 18 Σεπτεμβρίου 1979 τὸ Ἀνώτατο Ὁμοσπονδιακὸ Δικαστήριό, (Bundesgerichtshof), ἡ ἀνωτάτη δικαστικὴ ἀρχὴ τῆς Δυτικῆς Γερμανίας, ἀποκατέστησε τὴν ἀπόφαση τοῦ πρωτοδίκου δικαστηρίου ὑπὲρ τοῦ ἐνάγοντος. (Ἀπόφαση VI ZR 140/78). Τὸ σκεπτικὸ τῆς ἀποφάσεως τοῦ Ἀνωτάτου Δικαστηρίου ἐκδόθηκε μόλις στίς 29 Ὀκτωβρίου 1979 καὶ ἀποτελεῖ ἀπόφαση ὑψίστης σημασίας.

‘Η ἀλήθεια τοῦ ‘Ολοκαυτώματος

Τὸ Ἀνώτατο Δικαστήριό ἀσχολήθηκε μὲ τρία θέματα, τὸ πρῶτο τῶν ὁποίων ἀφοροῦσε τὴν ἀλήθεια τοῦ ‘Ολοκαυτώματος. Τὸ Δικαστήριό ἀσχολήθηκε μὲ αὐτὸ διότι ἔπρεπε νὰ ἐξετάσῃ ἐάν ἡ ἀπαγορευτικὴ διαταγὴ θὰ ἦταν δυνατόν νὰ ἀ-

ποτελέσει περιορισμὸ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐκφράσεως. Πλὴν ὅμως, κάτω ἀπὸ τούτῃ τὴν συνταγματικῶς κατοχυρωμένη ἐλευθερία, «κανένας δὲν ἔχει τὸ ἔννομο δικαίωμα νὰ προβαίνει σὲ ἀναληθεῖς ἰσχυρισμοὺς», διακήρυξε τὸ Δικαστήριό.

Διὰ μιᾶς ἀποφάσεως, πού ἀποκτᾷ ἰδιαίτερη σημασίαν στὴν σημερινὴ ἐποχὴ, ὅταν πολλαπλασιάζονται οἱ νεο - Ναζιστικὲς παραποιήσεις τῆς ἱστορίας καί ἡ ἀπόρριψη τῶν γεγονότων τοῦ ‘Ολοκαυτώματος, τὸ Ἀνώτατο Δικαστήριό διακήρυξε: **«Τὰ στοιχεῖα τῶν μαρτυριῶν περὶ τῆς ἐξοντώσεως ἐκατομμυρίων ‘Εβραίων εἶναι καταδικαστικά».**

Τὸ Δικαστήριό ἀρνήθηκε νὰ δεχθεῖ τὴν ἀποψη τῆς ὑπερασπίσεως τοῦ κηπουροῦ ὅτι τὸ μόνο πού ἐπέδωκε ἦταν ἡ ἀμφισβήτησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐξὶ ἐκατομμυρίων (ὑποστηρίζοντας πῶς «μόνο» δύο ἐκατομμύρια εἶναι σωστὰ). Οὕτε θεώρησε τῖς ἐνοχοποιητικὲς δηλώσεις σάν μιὰ ἀπλὴ **διερμηνευση** τῆς ἱστορίας πού διέφερε ἀπὸ ἐκείνη τοῦ ἐνάγοντος.

‘Η ἄρνηση τοῦ ‘Ολοκαυτώματος ἀποτελεῖ προσβολὴ τῆς ἐβραϊκῆς ἀξιοπρέπειας

Τὸ δεύτερο θέμα πού ἐρευνήθηκε ἀπὸ τὸ Ἀνώταστο Δικαστήριό ἦταν ἂν οἱ δηλώσεις τοῦ κατηγορουμένου ἀποτελοῦσαν ὕβρη κατὰ τῆς τιμῆς τῶν ‘Εβραίων. Διὰ μιᾶς ἐπιχειρηματολογίας λίαν ἐμπεριστατωμένης καί σαφοῦς, πού ἀποδεικνύει σὲ ἱκανοποιητικὸ βαθμὸ τὴν κατανόηση τῶν συνεπειῶν τοῦ ‘Ολοκαυτώματος ἐπὶ τῶν ‘Εβραίων, τὸ

Ἀνώτατο Δικαστήριο, διακήρυξε:

«Ἀποκαλῶντας τὴ γενοκτονία τῶν Ἑβραίων ὑπὸ τῶν Ναζι σὺν ἐπινόησιν, οἱ ἐνοχοποιητικὲς αὐτὲς δηλώσεις ἀρνοῦνται στοὺς Ἑβραίους τὴν ἀπάνθρωπη μοίρα πού ὑπέστησαν ἐξαιτίας τῆς καταγωγῆς τους... Τοῦτο σημαίνει ἐπίθεση κατὰ τῆς προσωπικότητος τοῦ λαοῦ πού ὑπέστη τοὺς ἀντι - Ἑβραϊκοὺς διωγμοὺς στὸ Τρίτο Ράϊχ. Τοῦτη ἡ μοναδική μοίρα δημιούργησε σέ αὐτοὺς τὴν ἀξίωση γιὰ μέριμνα καὶ ἐκτίμηση ἀπὸ τοὺς συμπολίτες τους, τοὺς ὁποίους βραβεῖναι τὸ φορτίο τοῦ παρελθόντος. Ἡ σημασία τῶν γεγονότων ἐκείνων ξεπερνᾷ τὶς προσωπικὲς ἐμπειρίες διακρίσεων καὶ διωγμῶν τοῦ ἀτόμου. Καὶ μόνο τὸ ἱστορικὸ γεγονὸς ὅτι ἄτομα ξεχωρίσθηκαν σύμφωνα μὲ τὴν καταγωγή τους καὶ — μὲ στόχο τὴν ἐξόντωση — νὰ στερηθοῦν δηλαδή τῆς ἀνθρωπίνης ἀτομικότητάς τους, δημιουργεῖ μιά εἰδική σχέση μεταξὺ τῶν Ἑβραίων στὴ Γερμανία καὶ τῶν συμπολιτῶν τους. Κάτω ἀπὸ τὸ πρίσμα αὐτῆς τῆς σχέσεως, τὰ γεγονότα τοῦ παρελθόντος ἀνήκουν ἀκόμη στὸ παρόν. Εἶναι μέρος τῆς συνειδητοποιήσεως (Selbstverstandiss) τοῦ δικομένου, νὰ θεωρεῖται ὅτι ἀνήκει σέ μία ὁμάδα ἀτόμων πού ξεχωρίζει ἐξαιτίας τοῦ διωγμοῦ πού ὑπέστη καὶ πρὸς τὴν ὁποῖαν ὅλοι οἱ λοιποὶ πολῖτες εἶναι ἠθικὰ υπεύθυνοι. Αὐτὸ τὸ συναίσθημα ὅτι εἶναι θύματα τοῦ διωγμοῦ, ἀποτελεῖ ἕνα στοιχεῖο τῆς προσωπικῆς τους ἀξιοπρέπειας. Ὁ σεβασμὸς αὐτοῦ τοῦ συναισθήματος ἀποτελεῖ ἐγγύηση κατὰ τῆς ἐπαναλήψεως παρόμοιων διακρίσεων στὸ μέλλον καὶ ἕναν οὐσιαστικὸ παράγοντα πού καθιστᾷ δυνατὴ τὴ ζωὴ τους στὴ Γερμανία. Ὁ οἰοσδήποτε πού προσπαθεῖ νὰ ἀρνηθεῖ τὴν ἀλήθεια τῶν γεγονότων τοῦ παρελθόντος, ἀρνεῖται στὸν κάθε Ἑβραῖο τὸ σεβασμὸν τὸν ὁποῖον δικαιούται. Γιὰ τὸ θιγόμενο ἄτομο τοῦτο πρέπει νὰ φανεῖ σὺν μιά συνέχιση τῶν διακρίσεων κατὰ τῆς ὁμάδος του καί, συνεπῶς, ἔμμεσα, κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του».

Ὡς ἐκ τούτου τὸ Δικαστήριον διακήρυξε ὅτι «ὁποιαδήποτε προσπάθεια δικαιώσεως, σχολιάσεως ἢ ἀμφισβήτησεως» τῶν γεγονότων τοῦ Ὀλοκαυτώματος, σημαίνει περι-

φρόνηση κατὰ παντός ἀτόμου πού ταυτίζεται μὲ τοὺς διωκόμενους.

Οἱ Ἑβραῖοι τοῦ σήμερα ἐνσωματώνουν τὸ παρελθόν

Τελευταῖα, τὸ Δικαστήριον ἐπρεπε νὰ ἐξετάσει τὸ ἀτομικὸ δικαίωμα τοῦ φοιτητοῦ γιὰ νὰ καταθέσει ἀγωγή. Τόνισε ὅτι μὲ ἕναν Ἑβραῖο παπποῦ οἱ Ναζι θὰ τὸν κατέτασσαν ὡς ἕνα «δευτέρου βαθμοῦ συγγενείας φυλετικῶς ἀναμιγνόμενο ἄτομο» (Mischling 2 Grades). Καὶ αὐτὰ τὰ ἄτομα ὑπέστησαν διακρίσεις⁽¹⁾, καὶ μετὰ τὴν Διάσκεψη τῆς Wannsee τοῦ 1942, προορίζονταν γιὰ ἀναγκαστικὴ στέρηση.

Τὸ Δικαστήριον ὑπεστήριξε ὅτι

Ο ΧΟΜΕΪΝΙ ΚΑΙ ΟΙ ΑΛΛΟΙ

Ὁ κ. Α. Παπανδρόπουλος παρουσίασε στὸν «Οἰκονομικὸ Ταχυδρόμο» (17 - 1 - 1980) ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ «Πιστεύω» τοῦ Χομεϊνί. Ἀναδημοσιεύουμε αὐτοῦσια μερικὰ ἀποσπάσματα ἀφήνοντας καὶ τὶς σημειώσεις (Σ.Σ.) τοῦ κ. Παπανδρόπουλου:

➤ «Ὁ ἱερός πόλεμος ξεκίνησε — γράφει ὁ ἀγιοτολλάχ — καὶ δὲν θὰ σταματήσει παρὰ μὲ τὴν νίκη τοῦ ἰσλαμικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν ἐγκαθίδρυση τῆς ἰσλαμικῆς ἐξουσίας σέ παγκόσμιο ἐπίπεδο. Τὸ ἰσλαμικὸ κίνημα, ἔχει βασικὸ ἐχθρὸ τὸν ἐβραϊκὸ λαό, ὁ ὁποῖος εὐθύνεται γιὰ ὅλα τὰ δεινὰ τῶν μουσουλμάνων καὶ γιὰ ὅλες τὶς ἀντι-ἰσλαμικὲς ἐνέργειες πού συμβαίνουν» (Σ. Σ. κάτι τέτοιο ἔγραφε καὶ ὁ Χίτλερ).

→ «Κάτω ἀπὸ τὶς σημερινὲς συνθήκες — γράφει ὁ ἀγιοτολλάχ — ὅπου οἱ ἱμπεριαλιστές, οἱ προδοτικὲς καὶ τυραννικὲς κυβερνήσεις, οἱ Ἑβραῖοι, οἱ Χριστιανοί, οἱ ὕλιστές, προσπαθοῦν νὰ παραποιήσουν τὶς ἀλήθειες τοῦ Ἰσλάμ καὶ νὰ ξεγελάσουν τοὺς μουσουλμανικοὺς λαοὺς, καθήκον μας εἶναι, ὅσο ποτὲ ἄλλοτε, νὰ κάνουμε μιά ἐνεργὸ προπαγάνδα καὶ νὰ ἐγκαταστήσουμε τοὺς θεσμούς πού πρέπει. Παρατηροῦμε σήμερα, ὅτι οἱ Ἑβραῖοι — ἄς τοὺς μειώσει ὁ Θεός — παραχάραξαν τὶς ἐκδόσεις τοῦ κορανίου σὲς ζῶνες πού κατέχουν. Πρέπει νὰ διαμαρτυρηθοῦμε καὶ νὰ ἐπιστήσουμε τὴν προσοχή, γιὰ νὰ γίνῃ ἐπιτέλους ἀντιληπτὸ ὅτι οἱ Ἑβραῖοι καὶ οἱ ὑποστηρικτές τους, θέλουν νὰ καταστρέψουν τὸ Ἰσλάμ καὶ νὰ ἐγκαταστήσουν μιά παγκόσμια ἐβραϊκὴ κυβέρνηση. (Σ. Σ. Πού νᾶσαι Ἀϊχμαν)».

αὐτὴ ἡ μεταχείριση συνδέει τὰ «φυλετικὰ ἀναμιγνόμενα ἄτομα» ἀκατάλυτα μὲ τὸν διωγμὸ καὶ τὴν ἐξόντωση πού διέστησαν οἱ Ἑβραῖοι. «Ὁ δεσμός αὐτὸς ἀποτελεῖ τμήμα τῆς προσωπικῆς τους ἀξιοπρέπειας», καὶ ὁποιαδήποτε προσπάθεια γιὰ τὴ δικαιολόγησιν ἢ τὴν ἀμφισβήτησιν τῆς μοίρας τῶν Ἑβραίων προσβάλλει καὶ τὰ προσωπικὰ τους δικαιώματα.

Τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἐνάγων γεννήθηκε μετὰ τὸν πόλεμο καί, συνεπῶς, δὲν ἦταν δυνατόν νὰ ὑποστῇ ὁ ἴδιος τὴν δίωξη, κρίθηκε ὡς ἄσχετο ἀπὸ τὸ Δικαστήριον. «Ὅχι ἡ προσωπικὴ μοίρα ἀλλὰ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα ἀποτελοῦν τὸ κριτήριο πού βαραίνουν ἐπὶ τῆς προσωπικότητος παντός Ἑβραίου στὴ Γερμανία καὶ ἐπὶ τῶν ἀτομικῶν καὶ κοινωνικῶν του σχέσεων μετὰ τῶν Γερμανῶν συμπολιτῶν του... Τὰ τρομερὰ γεγονότα ἔχουν διαμορφώσει τὴν προσωπικότητα τῶν πολιτῶν ἐβραϊκῆς καταγωγῆς οἱ ὁποῖοι ἐνσωματώνουν τὸ παρελθόν ἀκόμη κι ἂν οἱ ἴδιοι δὲν ἀποτελοῦν μέρος αὐτοῦ», ἀναφέρει ἡ ἀπόφαση.

Σχετικὰ μὲ τὰ ἀνωτέρω τὸ Δικαστήριον προέβη ἐπίσης στὴν ἀξιοπρόσεκτη παρατήρησιν ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ θεθεῖ «χρονικὸ ὄριο (Zeitlicher Trennungsstrich)», ἀναφορικὰ μὲ τὴν ἐννοία τῆς συνδέσεως τοῦ ἀτόμου μὲ τὸν διωγμὸ, «ἐφόσον τὸ παρελθόν ἐπιζεῖ στὸ παρόν. Τοῦτο δύναται νὰ γίνῃ μόνο ὅταν τὰ γεγονότα καταστοῦν ἀπλῶς μιά ἱστορικὴ διαδικασία. Στὴ Γερμανία ὅμως τὰ γεγονότα εἶναι παρόντα καὶ τέτοια ἀπόσταση ἀπὸ τὸ παρελθόν δὲν ὑφίσταται ἀκόμη...»

Ἡ νεο - Ναζιστικὴ ἀντίδραση

Παρ' ὅλο ὅτι ἡ ἀπόφασις τοῦ Ἀνωτάτου Δικαστηρίου χαϊρετίσθηκε εὐνοϊκὰ ἀπὸ τὸν Τύπο οἱ νεο - Ναζι ἄρχισαν νὰ τὴν ἐπικρίνουν. Ἡ «Deutsche National - Zeitung» τῆς 9 Νοεμβρίου 1979, τὴν κατέκρινε σὺν ἕνα περιορισμὸ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐκφράσεως καὶ ὅτι δημιουργεῖ ἕνα προνομιακὸ καθεστῶς γιὰ τοὺς Ἑβραίους, παρέχοντας σ' αὐτοὺς τὸ δικαίωμα νὰ ἐνάγουν γιὰ προσβολὴ τῆς τιμῆς τους, δικαίωμα πού δὲν παρέχεται πρὸς τὸ συνηθισμένον Γερμανό⁽²⁾. «Οἱ Ἑβραῖοι εἶχαν ἀνάγκη προστασίας ἐνδὼς διώκοντο καὶ ἀποστερήθηκαν τῶν δικαιωμάτων τους. Σήμερα, οἱ Γερμανοὶ εἶναι ἐκεῖνοι πού χρειάζονται

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 16

Πουρίμ

Μιά από τις πιο δημοφιλείς και αγαπητές γιορτές, που κέρδισε μία πολύ αξιοζήλευτη θέση στο Ιουδαϊκό έορτολόγιο, είναι το Πουρίμ. Οι λόγοι για τους οποίους θεσπίσθηκε αυτή η γιορτή ανάλυνονται στο **Βιβλίο της Έσθέρ** ή, όπως έχει επικρατήσει να αποκαλείται στη **Μεγίλατ Έστέρ**.

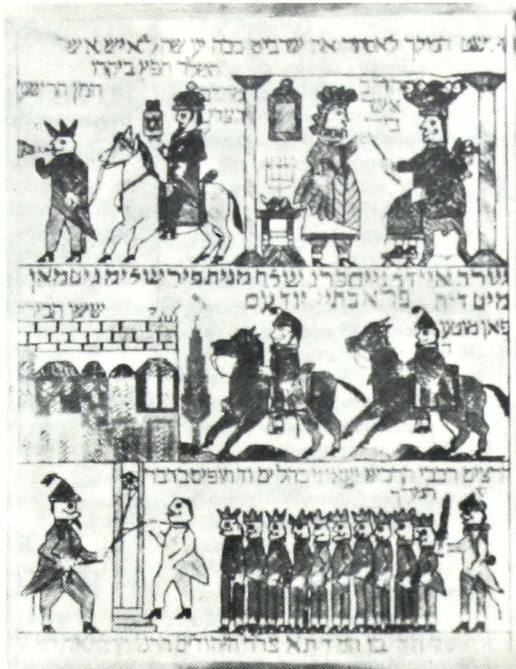
Τό ιστορικό της γιορτής του Πουρίμ αναφέρεται στο σατανικό σχέδιο του Άμάν, πρωθυπουργού του βασιλιά της Περσίας Άχασβερώς, μέσω του οποίου προσπάθησε να εξοντώσει όλους τους Έβραίους της τότε Περσικής Αυτοκρατορίας. Ο Άμάν κατόρθωσε και έπεισε τον Άχασβερώς, ο οποίος διά βασιλικού διατάγματος, που κοινοποιήθηκε σε όλες τις εκατόν είκοσι έπαρχίες της αυτοκρατορίας, όρισε την 13η του Άδάρ σαν ημέρα εξοντώσεως όλων των Έβραίων υπηκόων του. Τό βασικότερο έπιχείρημα του Άμάν, μέ τό όποιο και κατόρθωσε να πείσει τό βασιλιά να συναινέσει στό σχέδιό του, ήταν τό γεγονός ότι οί Έβραίοι αποτελούσαν ένα ξένο και διαφορετικό λαό, μέ παράξενα ήθη και έθιμα, μέ διαφορετική πίστη, ή παρουσία των άγχονών δέν ήταν ευεργετική γιά τή συνοχή και τό μέλλον του περσικού κράτους.

«Καί είπεν ό Άμάν πρός τόν βασιλέα Άχασβερώς: Υπάρχει τις λαός δισπαρμένους και διακεχωρισμένους μεταξύ των λαών κατά πάσας τάς έπαρχίας του βασιλείου σου» και οί νόμοι αυτών διάφοροι των νόμων πάντων των λαών, και δέν φυλάττουν οι τους νόμους του βασιλέως» όθεν δέν αρμόζει εις τόν βασιλέα να υποφέρει αυτούς», (3:8)

Μόνο ή βασίλισσα Έσθήρ, εύνοουμένη του Άχασβερώς ήταν σε θέση να συνηγορήσει υπέρ των όμοθρήσκων αδελφών της. Καί πράγματι, οί προσπάθειές της στέφονται από έπιτυχία. Ξεσκεπάζει και αποκαλύπτει τό ραδιούργο και μισαλλόδοξο σχέδιο του Άμάν. Ο Άχασβερώς ανακαλεί τό καταδικαστικό διάταγμα κατά των Έβραίων και ό Άμάν και οί συνένοχοί του καταλαμβάνουν τις θέσεις πάνω στην άγχόνη που προόριζαν γιά τόν Μορδοχαί και τά άδέλφια του.

Αυτή, σε γενικές γραμμές, είναι ή ιστορία του Πουρίμ. Ποιά όμως είναι τά διδάγματα και τά συμπεράσματα που έμεις οί σημερινοί απόγονοι του Μορδοχαί και της Έσθέρ, πρέπει να άντλήσουμε από τό παραπάνω έπεισόδιο;

« Εάν θέλετε να γνωρίσετε τό μέλλον, κοιτάzte και μελετήστε τό ιστορικό σας παρελθόν». Μέ βάση αυτόν τόν κανόνα, που δέν όποτελεί παρά μία έλεύθερη παράφραση του έβραϊκού γνωμικού: «**Μασσέ αβότ, σιμάν λεμπανίμ**», θά ανατρέξουμε γιά λίγο στό παρελθόν και, μέ βάση αυτό, θά προσπαθήσουμε να έρμηνεύσουμε τό χρονικό του Πουρίμ. Τά συμπεράσματα και τά διδάγματα, στα όποια θά

Κεντητό, όπου απεικονίζονται διάφορα έπεισόδια της ιστορίας του Πουρίμ.

καταλήξουμε, θά αποτελέσουν γιά μās φωτεινούς σηματοδότες γιά τό μέλλον που διανοίγετε έμπρός μας.

Κανένας άλλος λαός εκτός του Ισραηλτικού δέν εύτύχισε να πορευθεί διά μέσου της ιστορίας έχοντας μία σαφή και ξεκαθαρισμένη εικόνα του προορισμού και της αποστολής του. Κατά τό ξεκίνημα κιάλας του Ιστορικού βίου του γνώρισε έμπειρίες και έζησε βιώματα τά όποια, σαν ένας προφητικός καθρέπτης, του διανοίγουν την δόδ, από την όποία πρέπει να προχωρήσει. Ατενίζοντας τό παρελθόν ό Έβραίος, ανά πάσαν στιγμήν, μπορεί να κρίνει την καταλληλότητά του γιά την αποστολή μέ την όποία έχει επιφορτισθεί, μπορεί να διακρίνει ποιά θά είναι τό αποτέλεσμα των σχέσεών του μέ τους άλλους λαούς, μπορεί να κρίνει αν πορεύεται σωστά ή όχι. Ο Έβραίος εκείνος που γνωρίζει την αποστολή του και την ιστορία του δέν εντυπωσιάζεται εύκολα ούτε άμφιταλαντεύεται εύκολα. Είναι σε θέση να έρμηνεύσει τό κάθε συμβάν και να άτενίζει μέ σταθερότητα και άκλόνητη πίστη τό στόχο προς τό όποιο οδηγείται από τόν ίδιο τόν Συγγραφέα της Ιστορίας. Μόνο ή μαρτυρία της συνειδήσεώς του μπορεί να τόν έξυψώσει και να τόν χαροποιήσει ή να τόν στεναχωρήσει. Γνωρίζει μόνο έναν έχθρό, την άμαρτία ή την ΠΑΡΑΝΟΜΙΑ· και έχει μόνο ένα όπλο, τό δίκαιο και την εύθύτητα.

Τό Σαμπά που τό Πουρίμ αποκαλείται **Σαμπάτ Σαχόρ**, τό «Σάββατο της Ένθυμήςεως». Μās καλεί να κοιτάζουμε προς τά πίσω και να θυμηθούμε όλα όσα συνέβησαν κατά την πορεία του λαού του Ισραήλ προς τή Γη της Έπαγγελίας, μετά την έξοδο από την Αίγυπτο. Ειδικότερα δέ μās θυμίζει τό έπεισόδιο μέ τόν άρχαίο λαό των Άμαλικιτών, οί όποιοι δόλια και άνάτη έπιτέθηκαν κατά των Ισραηλιτών, (Δευτρ. 25:17 - 19)

Ήταν, και παραμένει, μία πολύ φθηνή δικαιολογία, που

δέν απόβλεπε παρά στήν εξαπάτηση τῆς κοινῆς γνώμης, ὅταν ὁ Ἄμάν — αὐτός ὁ «πνευματικός» κληρονόμος τῆς Ἀμαλικιτικῆς ἰδεολογίας τοῦ ἀναίτιου ἀντι-ἑβραϊκοῦ μίσους — προσπάθησε νά κρύψει τόν ἀντισημιτισμό του, ἰσχυριζόμενος ὅτι ἡ ἰουδαϊκὴ πίστις καί ἡ στενότητα τοῦ πνεύματος πού διαπνέει τόν Ἰσραήλ, κάνουν αὐτὸν ἕναν «διαφορετικό» λαὸ καί ἕνα «ἐπικίνδυνο» κοινωνικὸ στοιχεῖο.

Θά ἦταν γιὰ μᾶς μιὰ τραγικὴ αὐταπάτη νά ὑποθέσουμε πὼς μπορούμε νά ἐξαγοράσουμε τὴ φιλία καί τὴν εὐνοία τῶν ἄλλων λαῶν, ἀπαρνούμενοι καί ἀποβάλλοντες ὅλα τὰ

διακριτικὰ στοιχεῖα τῆς ἰουδαϊκῆς μας ταυτότητας. Δὲν εἶναι οἱ «παράξενοι» νόμοι μας τὰ αἷτια πού ξυπνοῦν τὸ μίσος τῶν ἄλλων ἀπέναντι τοῦ λαοῦ μας. Διότι, ἀκόμη κι ἂν ἐγκαταλείψουμε τὰ πάντα, διατηροῦντες μόνο τὴ χαρακτηριστικὴ ὀνομασία τοῦ Ἑβραίου, τοῦτο καί μόνο θά ἀρκοῦσε γιὰ τὸν Ἄμάν (ἢ τὸν ὁποιονδήποτε Ἄμάν) σάν δικαιολογία τοῦ ἀντι-ἑβραϊκοῦ του μένους. Ἡ ἑβραϊκὴ ἱστορία μᾶς παρέχει ἄπειρα παραδείγματα πού ἐπιβεβαιώνουν τὴν παραπάνω διαπίστωσή μας. Τὸ πιὸ στυγνὸ καί ἀπάνθρωπο ἐγκλημα στὰ χρονικά τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας, στηρίχθηκε σὲ μίσος μιᾶς μερίδας ἄρρωστημένων ἀτόμων ἀπέναντι σέ

Ἡ Ἑσθήρ παρουσιάζεται ἐνώπιον τοῦ Ἀχασβερώς. Ἔργο τοῦ Konrad Witz (1400 - 1445), Γερμανία.

αυτό το όνομα του Έβραίου.

Η δύναμη και το μυστικό της επιβίωσης του λαού μας έγκειται στην πίστη του και τη σθεναρή και ακλόνητητήρηση των μονοθεϊστικών Ιουδαϊκών διδασκαλιών. Στην άμετακίνητη προσήλωσή του προς τα βιβλικά ιδανικά της δικαιοσύνης και της ισότητας. «**Ενός το χέρι του Μωϋσή παραμένει ανυψωμένο προς τον Θεό**», (δρα Έξοδ. 17:12), **εφόσον — μās διδάσκουν οι Χαχαμίμ — ο λαός του Ισραήλ ατενίζει προς τα άνω «και άφιερώνει την καρδιά του στον Ουράνιο Πατέρα του**», δ **Ισραήλ στέκεται πάνοπλος και ισχυρός**. Μόνο όταν «τό χέρι του Μωϋσή κατέρχεται», μόνο όταν η δύναμη της άφοσιώσεώς του υποχωρεί, παρέχε-

ται η δυνατότητα στον Άμαλέκ ή σε κάποιον Άμάν να προβάλλει άπειλητικά έναντίον του.

Σύμφωνα με την παραπάνω θεώρηση της Ιστορίας μας το Βιβλίο της Έσθέρ προσλαμβάνει για μās μία νέα διάσταση και σημασία, σάν ένα έρμηνευτικό κείμενο της φιλοσοφίας της έβραϊκής Ιστορίας. Σάν ένα κείμενο πού, πάνω άπ' όλα, μās διδάσκει ότι ύπάρχει ένας άόρατος και ύψιστος Κριτής και ότι Αυτός είναι η πραγματική κατευθυντήρια δύναμη της Ιστορίας.

H.Σ.

ΑΠΟΦΑΣΗ ΑΝΩΤΑΤΟΥ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

♦ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 13

προστασία», γραφει ή έφημερίδα. Η Deutsche Wochen - Zeitung, της ίδιας ήμερομηνίας, είδε την άπόφαση ως Ιστορική έρευνα με σκοπό κατασταλτικό. «Είναι βέβαια, χωρίς άμφιβολία, ζήτημα καλού γούστου και της όφειλόμενης λεπτότητας άν κάποιος πρέπει νά κάνει γνωστή τη γνώμη του πάνω σε ένα πλακάτ, όπως έκανε ο κατηγορούμενος. Τό θέμα (της αλήθειας του Όλοκαυτώματος) είναι πολύ σοβαρό για τό λαό μας, συνεπάγεται άναριθμητες συνέπειες για νά αντιμετωπίζεται στους δρόμους κατά τρόπο δημαγωγικό». Υπάρχουν άκόμη πολλά άναπάντητα έρωτήματα, έγραφε ή έφημερίδα, και «δέν τίθεται θέμα μιάς άπόλυτης και πρόχειρης καταδικαστικής μαρτυρίας (για τό Όλοκαύτωμα), όπως φαίνεται νά πιστεύει τό Δικαστήριο: υπάρχουν, μάλλον καταδικαστικές κατηγορίες πού άκόμη περιμένουν την έπαλήθευσή τους, ειδικότερα σε ό,τι άφορά τίς μεθόδους έξοντώσεως και τό πόσοι έξοντώθηκαν». Η έφημερίδα έκρινε, έπίσης, ότι τό Δικαστήριο δέν έκλήθη νά προβεί σε μία τέτοια «Ιστορική άπόφαση έκ καθέδρας», για την όποία στερείται της άρμοδιότητας.

Ο πρόεδρος της Ισραηλιτικής Κοινότητος Βερολίνου, Heinz Galinski, υποκάλυψε ότι ο κατηγορούμενος Kurt Muller είχε και παλιότερα άναρτήσει νεο - Ναζιστικά συνθήματα σε πλακάτ όπως: «Άπαιτούμεν την παραγραφή της άπαγορεύσεως για τό Ναζιστικό Κόμμα και τη νομιμοποίηση των Sa και των SS», ή «Τά έξι έκατομμύρια του Άουσβιτς είναι ένα έβραϊκό ψέμα — διακηρύσσουμε συμπάράσταση προς τόν δικηγόρο Roeder»⁽³⁾. Σε μία άλλη περίπτωση ο Muller άνέγραψε πάνω σ' ένα λεωφορείο τό

Ναζιστικό σύνθημα «Νά ψοφήσει ό Έβραϊός» και άγκυλωτούς σταυρούς. Για τούτη την ένέργεια καταδικάστηκε, στίς 27.4. 1978, σε τέσσερα χρόνια φυλάκιση με άναστολή.

Ένα ένδιαφέρον στοιχείο της πρόσφατης δίκης είναι ότι ή άπόφαση δέν προήλθε από ποινικό δικαστήριο, με βάση τόν Ποινικό Κώδικα περί καθυβρίσεως, αλλά από τό Άνώτατο πολιτικό δικαστήριο για την έκδοση άπαγορευτικής διαταγής. Η σαφή γλώσσα της άποφάσεως δέν άποτελεί μόνο άναγνώριση των αίσθημάτων και των δικαιωμάτων των Έβραίων, αλλά θά χρησιμεύσει σάν κατευθυντήριος γραμμή για τίς γερμανικές Άρχές στην πολιτική τους για τη χαλιναγωγή των νεο - Ναζιστικών δραστηριοτήτων.

(1) Δέν ήμπορούσαν νά παραμείνουν έργαζόμενοι στό Δημόσιο: τους παρεχωρήθησαν μόνο «προσωρινά πολιτικά δικαιώματα» τό δικαίωμα νά παντρεύονται και νά κληρονομοϋν περιορίστηκε: δέν μπορούσαν νά άσκήσουν ό-

ρισμένα επαγγέλματα: και περιορίστηκαν τά δικαιώματά τους για άνώτερη παιδεία. Όρα Bruno Blau, Das Ausnahmerecht Fur Die Juden in Deutschland 1933- 1945 (Η άφορώσα τους Έβραίους στη Γερμανία Νομοθεσία των Διακρίσεων), Dueseldorf 1954.

(2) Σύμφωνα με την έρμηνεία υπό του Δικαστηρίου του άρθρου 185 του Ποινικού Κώδικα σχετικά με την «προσβολή» όχι μόνο μεμονωμένα άτομα, αλλά και μέλη μιάς σαφώς προσδιορισμένης ομάδας δύνανται νά ένάγουν, έφόσον προσβάλλεται ή τιμή τους. Διάφορες άποφάσεις του Άνωτάτου Δικαστηρίου (όπως ή 2 STR 612/51 της 23 Νοεμβρίου 1951· 5 STR 182/52 της 8 Μαΐου 1952· 1 STR 387/67 της 28 Φεβρουαρίου 1958 και 3 STR 55/60 της 21 Άπριλίου 1961) ύποστηρίζουν ότι άτομα πού διώχθηκαν ως Έβραίοι από τους Ναζί, θεωρούνται και άναγνωρίζονται ως ομάδα πού δύνανται νά προσβληθεί σάν τέτοια.

(3) Ο Roeder είναι ένας έξέχων νεο - Ναζιστής και ήγέτης της άποκαλούμενης «Ριζοσπαστικής Πρωτοβουλίας Γερμανών Πολιτών». Επί του παρόντος είναι φυγόδικος και βρίσκεται εκτός Γερμανίας.

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

Γραφεία: Πειραιώς 46, Άθήναι (106)
Τηλέφ. 52.29.153

Έκδότης: τό Κ.Ι.Σ. εκπροσωπούμενον υπό του Προέδρου του κ. Ίωσήφ Λόβιγγερ, ό όποίος είναι και υπεύθυνος συμφώνως τώ νόμω (Πειραιώς 46 - Άθήναι).

Επιμέλεια έκδόσεως: Νίκος Τσαπίδης, μέλος της Ένώσεως Συντακτών Περιοδικού Τύπου.

Υπεύθυνος φωτοσυνθέσεως: Κατσαούνης ΕΠΕ, Σπ. Δοντά 10, Άθήναι

● Η άναδημοσίευσις κειμένων είναι έλευθέρα, με την προϋπόθεση ότι θά άναφέρεται ή πηγή: Περιοδικό «Χρονικά», Κεντρικού Ισραηλτικού Συμβουλίου.

ΤΟ ΕΒΡΑΪΚΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ο Οκτώβριος του 1979 σημαδεύτηκε από ένα γεγονός αποφασιστικής σημασίας για την Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης. Για πρώτη φορά, μεταπολεμικά, άρχισε να λειτουργεί στην πόλη μας ένα Έβραϊκό Δημοτικό Σχολείο.

Τό γεγονός αυτό, που σίγουρα θα αποτελέσει σταθμό στην ιστορία της Κοινότητάς μας, άρχισε να ωριμάζει στη σκέψη των Ιθυνόντων έδω και αρκετό καιρό. Τό πρώτο βήμα έγινε την άνοιξη του 1978, όταν τό τότε Κοινοτικό Συμβούλιο

αποφάσισε νά διερευνήσει τις δυνατότητες ίδρυσης ενός Έβραϊκού Δημοτικού Σχολείου καί ανέθεσε τή σχετική προεργασία σέ μία επιτροπή αποτελούμενη από τούς κ.κ. Μίνο Κοέν, Δανιήλ Ίακώβ καί Ζάκ Μαρζιλάι. Η επιτροπή αυτή έκρινε σάν πιό κατάλληλο χώρο τό ακίνητο του ιδρύματος «Ματανώθ Λαεβιονίμ», στην οδό Φλέμινγκ 17. Η ίδια συνέταξε, επίσης, μία έμπεριστατωμένη μελέτη καί προϋπολογισμό για τίς απαιτούμενες μετατροπές στή διαρρύθμιση του κτιρίου, έναν κατάλογο των απαραίτητων

όργάνων διδασκαλίας καί άλλων έποπτικών μέσων, πρόβλεψη για τό απαιτούμενο διδακτικό καί διοικητικό προσωπικό κ.λ.π. Πάνω άπ' όλα, όμως, πέτυχε νά διαφωτίσει τούς ένδιαφέροντους γονείς ύπερνικώντας τυχόν αντιδράσεις καί πείθοντας τούς πιό διστακτικούς. Τό Διοικητικό Συμβούλιο, μέ τή σειρά του, έφερε τό πόρισμα των εργασιών τής επιτροπής στην Κοινοτική Συνέλευση, που αποφάσισε όμόφωνα ότι η ίδρυση του Σχολείου είναι ζήτημα ζωτικό για την Κοινότητα.

Ακολούθησαν οι εκλογές στην Κοινότητα καί τό νέο Διοικητικό Συμβούλιο όόρισε στην επιτροπεία του Σχολείου τούς κ.κ. Μίνο Κοέν, Δανιήλ Ίακώβ, Φλώρα Μιχάελ, Νέλη Σεφίχά, Χάγια Μαΐρ, Μάκη Φλωρεντίν καί Φρίντα Κοέν. Σύνδεσμος τής επιτροπής μέ τό Συμβούλιο ανέλαβε ό Γεν. Γραμματέας κ. Βίκτωρ Βενουζίου. Η επιτροπεία αυτή, μέ έπικεφαλής τόν πρόεδρό της κ. Μίνο Κοέν, που εργάστηκε υπέράνθρωπα, άφιερώνοντας όλο τό διαθέσιμο χρόνο του στην υπόθεση του Σχολείου, ρύθμισε όλες τίς τελευταίες λεπτομέρειες. Έτσι μέ τήν έναρξη του νέου σχολικού έτους 1979 - 1980 οι εργασίες είχαν ολοκληρωθεί καί τό Σχολείο ήταν πιά έτοιμο νά δεχτεί τούς πρώτους μαθητές του.

Τό σχολείο λειτουργεί φέτος μέ τό νηπιαγωγείο καί τίς δύο πρώτες τάξεις του Δημοτικού. Στο νηπιαγωγείο άπα-

σχολούνται 16 νήπια, ηλικίας 3,5 - 6 έτών, μέ τήν επίβλεψη τής Έβραιοδιδασκάλισσας κ. Λύδιας Χασσόν καί μιās βοηθοῦ νηπιαγωγού. Στην Α' τάξη φοιτούν έπτά μαθητές καί διδάσκει ή κ. Γεωργία Φρινκή, που είναι ή διευθύντρια του Σχολείου. Άξιοσημείωτο είναι ότι στην Α' τάξη φοιτούν τό σύνολο των παιδιών τής Κοινότητάς μας, που έχουν τήν ανάλογη ηλικία. Στην Β' τάξη φοιτούν πέντε μαθητές καί διδάσκει ή κ. Σουλτάνα Παπαναούμ. Στην τάξη αυτή θα μπορούσαν νά φοιτήσουν τρία ακόμη Έβραίοπουλα ανάλογης ηλικίας, που για διάφορους λόγους προτίμησαν άλλα σχολεία.

Έκτός από τά μαθήματα, που προβλέπονται από τό αναλυτικό πρόγραμμα του ύπουργείου Παιδείας, διδάσκονται καί ή έβραϊκή γλώσσα καί ιστορία από τόν Έβραιοδιδάσκαλο κ. Έλη Χασσόν. Υπάρχει επίσης προοπτική προσθή-

Η τοποθέτηση τής «Μεζουζά» στο καινούργιο Σχολείο

Οι μαθητές μέ τό Ραββίνο, μέ τούς δασκάλους τους καί μέλη του Δ.Σ. τής Κοινότητας.

46ον Πληροφοριακόν Δελτίον δημοσιευμάτων του Τύπου

1. ΠΕΡΙ ΕΒΡΑΙΩΝ

Οικονομικός Ταχυδρόμος: Μέ τίτλο «'Ο Ναζισμός ζη'» αναδημοσίευσε από τό Βήμα: Στους άθεράπευτους θαυμαστές της 'Ισλαμικής δημοκρατίας καί του «θεόπνευστου» ηγήτης της «'Ιμάμη» Χομείνι άφιερώνω τόν αυτόχαρακτηρισμό του 'Αγιοτολλάχ Καλχαλί, πού είναι έπικεφαλής των έπαναστατικών δικαστηρίων. Είπε: «Είμαι ό 'Αντολφ 'Αιχμαν της Ιρανικής έπαναστάσεως» (20/12/1979).

Νέα: Τί καθορίζει τή συμπεριφορά καί τή σκέψη του άτόμου. Τό περιβάλλον ή ή κληρονομικότητα; Αυτό τό έρώτημα προσπαθούν νά μελετήσουν οι έπιστήμονες στην περίπτωση του 'Όσκαρ Στόخر (Καθολικού καί φανατικού Ναζί) καί του διδύμου άδελφού του Τζάκ Γιούφε ('Εβραίου). Τά δυό άδέρφια, 47 χρονών σήμερα, έζησαν χωριστά καί μόνο τό 1954 συναντήθηκαν (31/12/79).

Ριζοσπάστης: Μέ άφορμή τόν 'Όδ. 'Ελύτη ό Κ. Καραχάλιος αναφέρθηκε στους έκπροσώπους της πρωτοπορίας, στόν πνευματικό χώρο, όπως «ό Θεοδόσης Πιερίδης, ό 'Ελληνοεβραϊός Γιοσέφ 'Ελιγιά, ό Κώστας Θρακιώτης...» (1/1/80).

Ταχυδρόμος: Στην κριτική του γιά τό θεατρικό έργο «Ντά», πού παίζεται στό θέατρο «Μπροντγουαίη» ό Θ. Κρητικός γράφει: «Τό νά είσαι 'Ιρλανδός δέν είναι απλώς μία έθνικότητα. Είναι συμφορά προνομιακή καί ίσθβια. Είναι πληγή βασανιστική καί πολύτιμη, σάν τά στίγματα της Σταύρωσης στίς παλάμες του άγιου Φραγκίσκου της 'Ασίζης. Σ' όλοκληρο τό σύγχρονο κόσμο μόνο δυό άλλοι λαοί κουβαλούν στους ώμους τους τρικλίζοντας τήν έθνικότητά τους, σάν εύπρόσδεκτο δυσβάσταχτο βάρος: οι 'Εβραίοι κι οι 'Ελληνες. 'Ακριβώς σάν τούς 'Εβραίους καί τούς 'Ελληνες, βρέθηκαν κι οι 'Ιρλανδοί ύποδουλωμένοι σέ ξένο κατακτητή γιά όλόκληρους αιώνες καί κατάφεραν νά έπιβιώσουν ταμπουρωμένοι σ' έναν κομπλεξικό έθνικισμό, πού μέ τό χρόνο μεταβλήθηκε, από προστατευτική πανοπλία, σέ άσφυκτικό σιδερένιο κλουβί» (10/1/80).

Βήμα: Στη σειρά «'Ιστορικά πορτραίτα του 20ού αιώνα», παρουσιάζοντας τόν Χίτλερ γράφει, μεταξύ άλλων: «'Ο Χίτλερ μισούσε τούς 'Εβραίους. 'Ο αντίσημιτισμός του έκτράφηκε στίς φτωχοσυνοικίες της Βιέννης, όπου τέτοιες άπόψεις ήταν πολύ διαδεδομένες. Τήν εποχή εκείνη έβραϊκές κοινότητες ύπήρχαν στίς περισσότερες από τίς μεγάλες πόλεις της Κεντρικής Εύρώπης. Γιά τούς άνδρες καί τίς γυναίκες, πού είχαν χάσει τίς οικονομίες τους μέ τόν μεταπολεμικό πληθωρισμό ή βρέθηκαν άνεργοι, μέ τήν ύφεση στά τέλη της δεκαετίας του 1920, οι έβραϊκές αυτές κοινότητες άποτελούσαν τό στόχο κάθε λογής δυσαρέσκειας. 'Ο Χίτλερ μετέβαλε τούς 'Εβραίους σέ θύματα έξιλαστήρια γιά όλες τίς κακοτυχίες της Γερμανίας» (13/1/80).

Μακεδονία: Μέ τίτλο «Οι ναζιστές στρατιωτικοί γνώριζαν καλά τήν έξόντωση των 'Εβραίων» γράφει ό: «'Ο Ιστορικός Βόλφγκανγκ Σαίφφλερ, του έλευθέρου πανεπιστημίου του Βερολίνου εξέθεσε, ενώ κατέθετε ως μάρτυρας στίς 9 'Ιανουαρίου στην δίκη Λίσκα, στό δικαστήριο της Κολωνίας, πώς μετά τόν πόλεμο «κατασκεύασαν τό θρύλο» ότι μόνο ένας μικρός αριθμός Γερμανών ήξεραν, πώς οι 'Εβραίοι πού μεταφέρονταν στα στρατόπεδα της 'Ανατολικής Εύρώπης πήγαιναν κατ' εύθειαν στό θάνατο» (13/1/80).

Θεσσαλία (Βόλου): 'Ένα άφιέρωμα στή δραστηριότητα της 'Ισραηλιτικής Κοινότητας Βόλου. Τό έργο της στα παλιά χρόνια της ύπάρξεώς της. (20/1/80). 'Αναδημοσίευσις από τά «Χρονικά».

Ταχυδρόμος (Βόλου): 'Η δράση της 'Ισραηλιτικής Κοινότητας του Βόλου. 'Από της ίδρύσεως μέχρι σήμερα. (20 καί 21/1/80). 'Αναδημοσίευσις από τά «Χρονικά».

κης μιάς τάξης κάθε χρόνο μέχρι τή συμπλήρωση όλων των τάξεων του Δημοτικού.

Στό μόνιμο προσωπικό του Σχολείου άνήκουν ένας έπιστάτης καί μία καθαρίστρια. Οι μαθητές παραλαμβάνονται καθημερινά από τά σπίτια τους καί μεταφέρονται στό Σχολείο μέ λεωφορείο πούλμαν.

Τά άποτελέσματα της εργασίας πού γίνεται στό σχολείο φάνηκαν πολύ γρήγορα στίς 19 Δεκεμβρίου, όταν γιορτάστηκε, στην αίθουσα τελετών του, ή γιορτή του Χανουκά. Ήταν ή πρώτη έκδήλωση των μαθητών του Σχολείου μας καί οι θεατές, πού γέμισαν άσφυκτικά τήν αίθουσα, είχαν

τήν εύκαιρία νά δοκιμάσουν συγκλονιστικά αίσθήματα συγκίνησης καί υπερφάνειας. Οι νεώτεροι καμάρωσαν τούς μικρούς μαθητές καθώς έρμήνευαν μέ άνεση τό Ιστορικό, τά έθιμα καί τά τραγούδια της γιορτής καί οι παλαιότεροι άναπόλησαν άνάλογα βιώματα από περασμένα χρόνια.

Έτσι τό Σχολείο μπόρεσε μέσα σέ έλάχιστο χρόνο νά καθιερωθεί στή συνείδηση όλων σάν τό καμάρι της Κοινότητας καί είναι βέβαιο πώς σιγά - σιγά θά έξελιχθεί σ' ένα από τά πληρέστερα εκπαιδευτήρια της Θεσσαλονίκης.

Ἑλλ. Βορρᾶς (Θεσ/νίκης): Στῖς 25/1/80 καί Ἑμπρός (Βόλου) στῖς 21/1/80 γιά τό Ἀφιέρωμα τῶν «Χρονικῶν» στήν Ι.Κ. Βόλου.

Ἐπίκαιρα: Σέ ἄρθρο τοῦ Σ. Γρηγοριάδη γιά τόν Σάχη καί τόν Χομεϊνί ἀναφέρεται μεταξύ ἄλλων: «Ἄλλωστε αὐτό εἶναι τό μυστικό τῶν περισσοτέρων ἰσχυρῶν ἀνδρῶν τῆς ἱστορίας, εἴτε προοδευτικοί ἦταν αὐτοί οἱ ἄνδρες εἴτε ἀντιδραστικοί. Εἴτε προμηθεῖς εἴτε ἐπιμηθεῖς. Ἀπό τόν Μωυσῆ ἕως τόν Χίτλερ, ἀπό τόν Μεγάλο Ναπολέοντα ὡς τόν Να-σέρ καί τώρα τόν Χομεϊνί, ἀπό τόν Λένιν ὡς τόν Μάο, οἱ μεγάλοι ἰσχυροί εἶχαν ὡς βασικό μέσον γιά τήν πραγματοποίηση τῶν σκοπῶν τους τήν κατεργασία τῶν μαζῶν μέ τά κατάλληλα γαλβανιστικά συνθήματα. Εἶδαμε τόν Χίτλερ νά ἐπιτυγχάνει αὐτόν τόν σκοπό, ἐμπνέοντας στούς Γερμανούς τό πιό ἐξαλλο καί βάρβαρο μίσος κατά τῶν Ἑβραίων. Ἀκόμα καί σήμερα στούς πολλούς φαίνεται ἀνεξήγητο καί παράλογο τό ἀντιεβραϊκό πάθος ἐξόντωσης πού ἐνέπνεε ὁ χιτλερισμός. Ἀνεξήγητο καί παράλογο γιατί; Ὁ Χίτλερ ἀπλούστατα ἤθελε τόν γερμανικό λαό σέ μιά τυφλά φανατισμένη μάζα, ὥστε νά καταστῇ τελείως ὑποχείριά του. Νά τόν ἀκολουθεῖ σάν ὑπνωτισμένη, ὅπως οἱ ποντικοί τόν ἄνθρωπο μέ τό μαγικό αὐλό, πρὸς ὅποιους στόχους τοὺς ὀδηγήσει αὐτός. Καί διάλεξε γιά τό σκοπό αὐτό κάτι, πού ἤξερε ὅτι ἐθίγε εὐαίσθητες χορδές τῶν Γερμανῶν. Ἡ ἐπιτυχία του ἀποκαλύπτει τήν καταπληκτική του ψυχολογική δεινότητα» (24 - 1 - 1980).

2. ΠΕΡΙ ΙΣΡΑΗΛ

Ταξιδεύοντας: Ἐνδιαφέρον πολυσέλιδο ἄρθρο τῆς Σ. Ποχέντης γιά τό Ἰσραήλ ἀναφέρει, μεταξύ ἄλλων, ὅτι «Ἐκεῖνο πού χαρακτηρίζει τόν Ἰσραηλινό λαό σάν σύνολο, εἶναι ἡ ὁμοψυχία του, ἡ ἐνότητά του. Δέν εἶχε ποτέ κι ἄλλη ἐναλλακτική λύση γιά τήν ἐπιβίωση». (Δεκέμβριος 1979)

Ἑμπρός: Ἰσραηλinoί ἐπιστήμονες, μετὰ ἀπό ἔρευνες πολλῶν ἐτῶν, ἐπέτυχαν βενζίνη ἀπό φύκια καί σοῦπερ - σιτάρι. Ἐπίσης ἐπέτυχαν καί σπουδαῖες ἐπιτεύξεις κατά τοῦ καρκίνου (11 - 1 - 1980).

«ΒΙΒΛΙΟ ΜΝΗΜΗΣ»

● Σχετικά μέ τήν ἔκδοση τοῦ Κ.Ι.Σ, μέ τά ὀνόματα Ἑβραίων πού χάθηκαν στά γερμανικά στρατόπεδα, ἔγραψε ἡ **Οἰκονομική Πορεία** (Δεκέμβριος 1979).

● Ἐπίσης, ὁ γνωστός λογοτέχνης, Διευθυντής τοῦ περιοδικοῦ «Θεσσαλική Ἑστία» κ. Μ. Σταφυλᾶς ἔγραψε στήν **Ἐλευθερία** (Λάρισης, 8 / 11 / 1979), τό παρακάτω χρονολόγημα:

«Ἀπό προχθές πού τό πήρα, μιά βαρειά πέτρα κάθησε στήν καρδιά μου. Καί ὅσο κι ἄν τά ζήσαμε τότε σκέφτομαι: Εἶναι δυνατό; Καί ὅμως αὐτό τό «Βιβλίο Μνήμης» πού ἐβγαλε τό Κεντρικό Ἰσραηλτικό Συμβούλιο μέ τά ὀνόματα — μόνο τῶν χαμένων ὁμοθρήσκων τους — εἶναι ἕνα σάλπισμα στίς συνειδήσεις τοῦ κόσμου, ἕνα ἀνάθεμα γιά κείνους πού ἀποκτηνῶθηκαν καί φέρανε τῆς καταχνιά στόν κόσμο. Χιλιάδες ὀνόματα κι ἄλλες χιλιάδες χαμένα πού σέ μιά μόνο σελίδα λευκή ἀναφέρονται σάν οἱ «Ἄγνωστοι» ἄνθρωποι πού χάθηκαν κάτω ἀπό μιά ἀπάνθρωπη βαρβαρότητα. Μνημόσυνο γιά τά θύματα μιᾶς ἀδίκης ἐξόντωσης θέλουν αὐτούς τοὺς καταλόγους οἱ ἐκδότες του. Καί χωρίς καμιά σκληρή κριτική, χωρίς κακία καί πρόθεση ἐκδίκησης, δίνουν τίς ἡλικίες, τά ὀνόματα, τόν τόπο κατοικίας τους ἐν ζωῇ. Θέλετε ἕνα παράδειγμα ἀπό τόν ξεκληρισμένο πληθυσμό τῆς Λάρισας. Μωϋσῆς Μωϋσῆς, 43 χρόνων, Ἐρικέττη Μωϋσῆ 35 χρόνων, Λουσιό, 12, Ρόζα 10, Σαρίνα 8, Στέλλα 6, Μεναχέμ 9. Μιά οἰκογένεια, μιά καταστροφή. Ἐφτά παιδιά ἀνήλικα τοῦ ζεύγους Ἰωσήφ Μισδραχῇ ἀπό 19 ὡς 5 χρόνων ἐξοντῶθηκαν μέ τοὺς γονεῖς τους πρὶν καλά - καλά γευθοῦν τίς χαρές τῆς ζωῆς. Ἄλλες ἀκόμα πολυμελεῖς οἰκογένειες τοῦ Γιεσουλά, τοῦ Κοέν, τοῦ Μαγρίζου, τοῦ Φελούς τοῦ Χαζάν. Νέοι γονεῖς, παιδάκια ἀβάφτιστα, ἄνθρωποι ἀθῶοι πού σέ τίποτα δέν ἔφταιζαν, κανέναν δέν πείραξαν, ὀδηγήθηκαν στό θάνατο χωρίς περίσκεψη, χωρίς λύπη, χωρίς αἰδῶ. Δέν ξέρω γιά τοὺς ἄλλους. Ὅμως νοιώθω πώς αὐτή ἡ βαρειά πέτρα πού κάθησε στήν καρδιά μου εἶναι δύσκολο νά φύγει. Γιατί διάβαξα τίς προάλλες στήν Ἑβραϊκή ἕνα κακέκτυπο τοῦ Χίτλερ βασανίζει: στά ἀπαίσια μπουντρούμια τοῦ φασισμού ἐβραϊόπουλα μόνο καί μόνο γιατί εἶναι ἐβραϊόπουλα. Κι οἱ συνειδήσεις τοῦ κόσμου δέν ἀγρυπνοῦν, κι ὁ κόσμος κινδυνεύει ξανά ἀπ' αὐτούς πού τρέφονται μέ δάκρυα καί αἷμα. Αὐτό τό «Βιβλίο Μνήμης» ἄς σταλεῖ παντοῦ. Εἶναι ἕνα κέντρισμα γιά νά βασιλέψει κάποτε ἡ Δικαιοσύνη».

● **Ὁ γνωστός λογοτέχνης - κριτικός κ. Τ. Μενδράκος ἔγραψε στήν Ἱστορία (Ἰανουάριος 1980):**

«Ἀφιερωμένο στόν Ἄγνωστο Ἑλληνα, Ἑβραῖο τό θρήσκειο, πού χάθηκε στά ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης, κυκλοφόρησε τό «Βιβλίο Μνήμης», μαρτυρία συντριπτική μιᾶς τραγικῆς ὁμαδικῆς ἐξόντωσης. Σελίδες ὁλόκληρες μέ ὀνόματα καί ἡλικίες, ὀνόματα πού συχνά ἡ ὁμοιότητά τους προσδιορίζει τό ξεκληρίσμα ὁλόκληρων οἰκογενειῶν, ἀπ' ὅπου δέν λείπουν οὔτε τὰ βρέφη, συνθέτουν τή συμφωνία αὐτῆς τῆς φρίκης, πού φτάνει στήν κορύφωσή της στήν τελευταία λευκή σελίδα, πού κοσμεῖ ἕνα στεφάνι, γιά τό ἀνώνυμο ἐκεῖνο πλῆθος, τό χαμένο ἀκόμα καί ἀπό τή μνήμη τοῦ κόσμου».

● Ὁ Καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Ἡλ. Β. Οἰκονόμου, μέ ἐπιστολή του, λέει ὅτι «Θεωρῶ τό «Βιβλίο Μνήμης» ὡς διακήρυξιν κατά πάσης μορφῆς βίας, θρησκευτικῆς, φυλετικῆς κ.λπ.»

● Ἐπίσης ἔγραψαν ἡ **Θεσσαλική Ἑστία** (Φεβρουάριος 1980) καί **Παριανὰ** (Τεύχος 2 — 1980).

עץ חיים היא

Δένδρον ζωῆς εἶναι ἡ Τορά...

(Παροιμ. 3:18)